

...สตินั้น ทำงานร่วมกับปัญญา โดยเฉพาะ
ปัญญาที่เรียกว่าสัมปชัญญะ ปัญญาที่เข้าใจมองเห็น
ตระหนักในสิ่งใดว่าถูกต้องดีงามเป็นคุณเป็นประโยชน์
จะนำไปสู่ความเจริญงอกงาม สติที่ระลึกถึงสิ่งนั้น
และตั้งใจไว้ให้อยู่ให้ดำเนินไปหรือให้ทำสิ่งนั้น ปัญญา
ที่เข้าใจมองเห็นตระหนักว่าสิ่งใดชั่วร้าย เป็นโทษ จะ
นำไปสู่ความเสื่อมเสียหาย สติที่ระลึกนึกได้ตั้งใจไว้
"ไม่ยอมให้ปล่อยใจไหลตามสิ่งนั้นไป..."

เทศน์งานสมเด็จย่า

และตำนานเรื่องสันตภาพ

พระธรรมโกศาจารย์ (เป. อ. ปยุตโต)

เทคนิคงานสมเด็จย่า
และดำปราชัยเรื่องสันติภาพ

พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต)

ที่ระลึก

นายสำราญ อารยางกูร

๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๙

เทศน์งานสมเด็จย่า และคำปราศรัยเรื่องสันติภาพ

© พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต)

ISBN 974-8239-01-2

พิมพ์ครั้งแรก - กุมภาพันธ์ ๒๕๓๙

- สหปฏิบัติฯ พิมพ์เป็นที่ระลึก คุณพ่อสำราญ อารยางกูร
ในงานพระราชทานเพลิงศพ เป็นกรณีพิเศษ ๔,๐๐๐ เล่ม

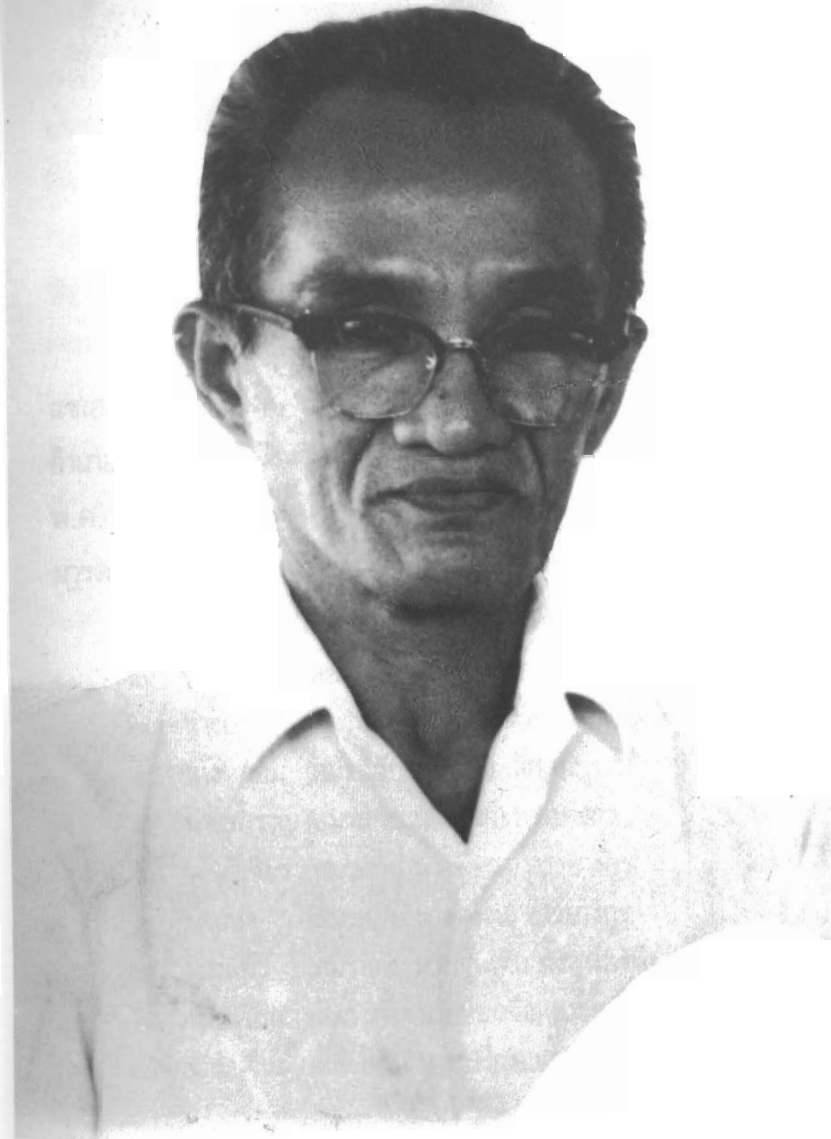
ภาพปก อลงกรณ์ หล่อวัฒนา

พิมพ์ที่ บริษัท สหธรรมิก จำกัด

๕๔/๘-๙ ซอยจรัญสนิทวงศ์ ๑๒ ถนนจรัญสนิทวงศ์

แขวงท่าพระ เขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพฯ ๑๐๖๐๐

โทร. ๔๑๒-๓๐๘๗, ๐๑-๕๖๒๓-๘๘๖๕ Fax ๔๑๒-๓๐๘๗

นายสำราญ อารยางกูร

๘ พ.ค. ๒๕๔๘ - ๙ ก.พ. ๒๕๓๕

ประวัติ

นายสำราญ อารยางกูร

นายสำราญ อารยางกูร เป็นบุตรนายเกียทญู และนางคง แซ่เฮง เกิดที่บ้านริมฝั่งแม่น้ำบ้านคอย บ้านโรงทึบ ตำบลบ้านคอย อำเภอศรีประจันต์ จังหวัดสุพรรณบุรี เมื่อวันที่ ๘ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๔๘ ตรงกับขึ้น ๕ ค่ำ เดือน ๖ ปีมะเส็ง มีพี่น้องร่วมบิดามารดา รวมทั้งตนเอง ๑๐ คน เป็นชาย ๕ คน หญิง ๕ คน คือ

๑. นางเทียน (สมรสกับ นายเป้า สุนทรพันธุ์)
๒. นายไล้ (สมรสกับ นางเชื่อม) อารยางกูร
๓. นางภา (สมรสกับ นายอ้าว นรินทร์รุ่งเรือง)
๔. นางหลอม (สมรสกับ นายเด็ก เล็กสมบุญ)
๕. นายสำราญ (สมรสกับ นางซุนกี) อารยางกูร
๖. นายวิเชียร (สมรสกับ นางพิศวง) อารยางกูร
๗. นายห่ง (สมรสกับ นางสงวน) อารยางกูร
๘. นางแก้ว (สมรสกับ นายจุ่นเต็ก ตั้งพูนทรัพย์)
๙. นางเพียน (สมรสกับ นายทยกจือ) อารยางกูร
๑๐. นายสุจินต์ (สมรสกับ นางเป็รื่อง) อารยางกูร

ชีวิตช่วงแรกและการศึกษา

ในวัยเด็ก ได้เล่าเรียนระดับประถมศึกษาที่วัดใหม่ (วัดราษฎรบำรุง) ซึ่งอยู่ใกล้บ้าน ต่อมาเมื่ออายุ ๑๔ ปี โดยการชักชวนของสามเณรภิกษุณี ได้เดินทางไปอยู่ที่วัดพระเชตุพน หรือวัดโพธิ์ที่กรุงเทพฯ เป็นศิษย์อยู่กับท่านเจ้าคุณพระคณาภิบาล (ต่อมาคือสมเด็จพระวันรัต เพื่อน) และเรียนบาลีไวยากรณ์ โดยเป็นศิษย์ของพระมหาปุณ (ต่อมาคือ สมเด็จพระสังฆราชปวงศาภิรมหาเถร)

หลังจากเล่าเรียนที่วัดโพธิ์ ๒ ปี พระมหาปุณ ได้ฝากให้ไปอยู่กับพระมหาสวัสดิ์ ซึ่งเป็นน้องชายของท่านที่วัดเบญจมบพิตร และได้บรรพชาเป็นสามเณร เล่าเรียนพระปริยัติธรรมต่อมา จนได้อุปสมบทในสำนักวัดเบญจมบพิตร โดยมี สมเด็จพระวันรัต (จ๋าย) เป็นพระอุปัชฌาย์ และพระราชเวที (ต่อมาคือ สมเด็จพระสังฆราชกิตติโสภณมหาเถร) เป็นพระกรรมวาจาจารย์

ต่อมา เมื่อสอบได้เปรียญธรรม ๔ ประโยค ก็ได้ขอลาสิกขาเมื่ออายุ ๒๒ ปี

ชีวิตครอบครัวและอาชีพการงาน

เมื่อลาสิกขาแล้ว ได้กลับไปยังถิ่นเดิม คือ จังหวัดสุพรรณบุรี แต่ย้ายจากบ้านเดิมที่โรงหีบ ไปประกอบอาชีพ ที่ตลาดอำเภอศรีประจันต์ และได้สมรสกับ คุณแม่ชุนกี ซึ่งเป็นชาวอำเภอศรีประ

จันต์ เช่นเดียวกัน แต่ต่างตำบล

เนื่องจากเคยบวชเรียนเป็นเปรียญ ซึ่งในสมัยนั้นถือกันว่าเป็นผู้ได้รับการศึกษาอบรมมีความรู้ดีจึงเป็นที่นับถือของคนในท้องถิ่นเรียกกันโดยใช้สรรพนามว่า "ท่านมหา"

เมื่อมีครอบครัวแล้ว ได้เปิดร้านทำการค้าขาย เริ่มด้วยการขายผ้าไหม และกางเกงจีนแพรสีดำ (ปังลิ้น) ต่อมา ขายนาฬิกา ตลอดจนเป็นตัวแทนจำหน่ายจักรเย็บผ้าเยอรมันยี่ห้อ พาฟฟี ของบริษัท โอเรียนเต็ล แมซิเนอร์รี่ สโตร์ จำกัด และขายได้ผลดีเป็นอันดับ ๑ ของจังหวัดสุพรรณบุรี จนกระทั่งฝรั่งผู้จัดการบริษัทเดินทางไปเยี่ยมถึงร้านที่อำเภอศรีประจันต์

เนื่องจากเป็นผู้มีความคิดริเริ่ม จึงชอบทำกิจการใหม่ๆ โดยเฉพาะเอาใจใส่ในด้านการศึกษามาก เช่น ได้ตั้งโรงเรียนมัธยมแห่งแรกของอำเภอศรีประจันต์ ชื่อ "โรงเรียนบำรุงวุฒิราษฎร์" ต่อมาได้ตั้งโรงเรียนสอนตัดเสื้อสตรี โดยเชิญครูสอนมาจากกรุงเทพฯ และเป็นบุคคลแรกในท้องถิ่นที่ได้ส่งลูกมาเรียนที่กรุงเทพฯ ทำให้เพื่อนบ้านนิยมทำตามกันมากสืบมา

ต่อมาได้ร่วมกับพี่น้องซื้อกิจการโรงสีมาดำเนินการ ตั้งชื่อว่า "โรงสีสหสิริก" โดยทำหน้าที่เป็นผู้จัดการ

นอกจากชอบริเริ่มกิจการใหม่ๆ ก็ได้ถือหลักคุณธรรมอย่างเคร่งครัด โดยเฉพาะความซื่อตรง และคำสัตย์ กวไม่เอาเปรียบ

และไม่ยอมฉวยโอกาสหาผลประโยชน์ รวมทั้งความเปิดเผย มีน้ำใจ และตรงไปตรงมาในเรื่องคุณภาพสินค้า ขายสินค้าแบบรับประกันคุณภาพ ถ้าใครซื้อไปแล้วไม่ได้อย่างที่ไว้ ก็ให้นำมาคืน และใช้เงินให้ เมื่อถึงระยะสงครามโลกครั้งที่ ๒ ยาแผนปัจจุบัน แม่แต่ยาแก้ ไข้แก้ปวด ก็ขาดแคลน ราคาแพงมาก เมื่อมีการเจ็บป่วย คนต้อง ยอมซื้อยาแม้ราคาจะสูงมาก เป็นโอกาสหาผลประโยชน์ คุณพ่อ มองเห็นสถานการณ์ที่จะเกิดขึ้น จึงเตรียมหาขายต่างๆ ไว้พร้อม แต่ แทนที่จะถือโอกาสขายหาความร่ำรวย คุณพ่อนายาที่เตรียมไว้มา แบ่งปันแก่ญาติมิตรเมื่อเกิดความต้องการ

นิสัยและความประพฤติดังกล่าวนี้เป็นที่รู้จักดีในหมู่ชาวตลาด ครีประจันต์ และชาวบ้านทั่วไป จึงได้รับความนับถือและเป็นที่ยอมรับของผู้นออย่างกว้างขวางดังที่เมื่อชายเสื้อผ้าชาวบ้านก็พูดกันว่า "จะซื้อผ้าไหม กางเกงแพร ต้องไปร้านแม่กิ - ท่านมหา" หรือเมื่อ ต่อมาทำทำข้าว นารถไปหาซื้อข้าวเปลือกส่งเรือข้าวและโรงสี ทั้งที่ ไม่ค่อยจะมีเงินจ่ายให้เขา แต่ไม่ว่าจะไปบ้านไหน พอไปถึง ชาวบ้าน ก็จะให้ซื้อไปง่ายๆ หรือบอกให้เอาไปก่อนในทันที โดยชาวบ้านจะ พูดทำนองว่า "ถ้าท่านมหาละก็ เอาไปเลย"

ความเชื่อถือและไว้วางใจอย่างนี้ ปรากฏแก่ทางราชการเช่น เดียวกัน ดังเช่นเมื่อสิ้นสงครามโลกครั้งที่ ๒ ทางราชการเตรียมรับ มือกับปัญหาขาดแคลนอาหาร ได้ตั้งโครงการสร้างฝายขวางกลางขึ้น

คราวนั้น ที่อำเภอศรีประจันต์ กรรมการอำเภอประชุมกัน ก็เชิญ คุณพ่อไปปรึกษา และขอร้องให้ช่วยรับทำงานนี้

แคบลงมา ในวงศ์ญาติหมู่มิตรและครอบครัวที่รู้จักคุ้นเคย เมื่อมีปัญหาอะไร ก็จะมุ่งมาปรึกษาคุณพ่อ ถ้ามีเรื่องขัดแย้งระหอง ระแหงกัน ท่านก็ช่วยพูดจาให้ปรองดองกัน จนลุกๆ เรียกท่านว่าเป็น ท้าวมาลีวราชว่าความ แม้แต่เมื่อแก้งถึงแก่กรรม มีที่ดินเป็นมรดกที่ จะแบ่งกันประมาณ ๒๐๐ ไร่ พี่น้องก็ปรึกษาท่าน ท่านชวนพี่น้อง ฝ่ายชายทุกคนสละสิทธิ ยกที่ดินทั้งหมดนั้นให้แก่พี่น้องฝ่ายหญิง นำไปแบ่งคนละเท่าๆ กัน ท่านให้เหตุผลว่า พี่น้องหญิงหุงข้าวเลี้ยง เรามาตลอด และพี่น้องชายมีทางได้ที่จะหาเอาข้างหน้า

คุณสมบัติในเรื่องความซื่อสัตย์ จริงใจต่อคนทั้งหลาย รักษา คำพูด และไม่เห็นแก่ผลประโยชน์นี้ เป็นที่รู้ทั่วกัน นอกจากเป็น ลักษณะพิเศษที่ทำให้เป็นที่เชื่อถือไว้วางใจของชาวบ้านและวงการ ในท้องถิ่นทั่วไปแล้ว ก็เป็นความภูมิใจของลูก ๆ อย่างลึกซึ้งและยัง ยืนสืบมา

นายสำราญ และนางซุนก็ อารยางกูร มีบุตรธิดา รวม ๔ คน

คือ

๑. นายแพทย์เกษม อารยางกูร
๒. นายผาสุก อารยางกูร
๓. นายสรรค์ อารยางกูร
๔. เด็กหญิงธิดา อารยางกูร (ถึงแก่กรรมเมื่ออายุ ๑ ขวบ)

๕. ทันตแพทย์เอก อารยางกูร
๖. พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต)
๗. นางสาวกานดา อารยางกูร
๘. นางบุบผา คณิตกุล
๙. นางจิตรา วัชรบุตรคำ (ถึงแก่กรรม)

คุณพ่อดำเนินกิจการค้าขาย และประกอบอาชีพต่างๆ รับผิดชอบครอบครัว โดยเฉพาะการส่งลูกไปเรียนกรุงเทพฯ หลากๆ คน ทำให้ท่านมีภาระหนักมาก ประกอบกับภารกิจด้านอื่น เช่น การที่ทางราชการมอบหมายภาระให้ช่วยงาน ทำให้สุขภาพของท่านเสื่อมโทรมลง จนถึงกับเคยเป็นวัณโรค ซึ่งสมัยนั้นยังไม่มียาปัจจุบันรักษา นับว่าเป็นโรคติดต่อร้ายแรง ที่คนรังเกียจมาก กับทั้งยังเป็นเหตุให้ครอบครัวต้องประสบปัญหาทางการเงินอย่างหนัก ตลอดเวลายาวนาน

ช่วงท้ายของชีวิต

นายสำราญ อารยางกูร ได้รับการยกย่องจากทางราชการให้เป็น "พ่อตัวอย่าง" ในวันที่พ่อแห่งชาติ ๕ ธันวาคม ๒๕๓๑

เมื่อคุณพ่อและคุณแม่อายุมาก ลูกๆ ได้ขอร้องให้หยุดงานอาชีพ และมาใช้ชีวิตอย่างสงบในกรุงเทพฯ ที่บ้านนายแพทย์เกษม อารยางกูร ท่านทั้งสอง อยู่ที่บ้านของบุตรชายคนโต ตลอดชีวิตบั้นปลาย แต่ในระหว่างนั้น ก็ได้แวะเวียนไปพักที่บ้านบุตรธิดาอื่นๆ

บ้างเป็นครั้งคราว โดยเฉพาะที่บ้านคุณสรศักดิ์ - คุณประจวบ อารยางกูร

คุณแม่ชุนก็ ได้ล้มป่วยเป็นอัมพาต ด้วยโรคเส้นเลือดในสมองตีบ และสมองฝ่อบางส่วน เมื่อวันที่ ๑๕ เมษายน ๒๕๒๖ คุณพ่อสำราญได้อยู่ใกล้ซิดเอาใจใส่ให้ความอบอุ่นใจตลอดเวลาจนคุณแม่ชุนก็ ถึงแก่กรรม เมื่อวันที่ ๑๕ กรกฎาคม ๒๕๓๐

คุณพ่อสำราญ ใช้ชีวิตอย่างสงบต่อมา ในความดูแลของนายแพทย์เกษม อารยางกูร ซึ่งเป็นบุตรชายคนโต และคุณนุกุล อารยางกูร โดยมีคุณกานดา อารยางกูร บุตรสาวคนโต เป็นผู้ดูแลปฏิบัติประจำ ร่วมด้วยคุณบุบผา คณิตกุล บุตรสาวคนที่สองซึ่งรับภาระในการแวะเวียนมาปรนนิบัติ ณ บ้านที่สามเสนคลินิก ถนนนครชัยศรี เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร

คุณพ่อสำราญ อารยางกูร ได้จากไปอย่างสงบ ด้วยโรคชรา เมื่อวันที่ ๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๕ ที่บ้านพักคือสามเสนคลินิก รวมอายุได้ ๘๖ ปี ๙ เดือน

อนุโมทนา

คุณบุบผา และคุณธวัช คณิตกุล ในนามของสหปฏิบัติฯ ได้แจ้งความประสงค์ขอนำพระธรรมเทศนา อัปปมาทกถา ที่ได้ถวายวิสันนาในการทรงบำเพ็ญพระราชกุศลถวายพระบรมศพ สมเด็จพระศรีนครินทร์ราชบรมราชชนนี เมื่อวันที่ ๒๖ มกราคม ๒๕๓๙ ที่ผ่านมาเร็วๆ นี้ ไปพิมพ์พร้อมกับคำปราศรัยในโอกาสรับถวายรางวัลการศึกษาเพื่อสันติภาพ ที่กรุงปารีส เมื่อวันที่ ๒๐ ธันวาคม ๒๕๓๗ เพื่อเป็นหนังสือธรรมทานอุทิศกุศลแก่โยมสําราวญ อารยางกูร ในวาระแห่งการพระราชทานเพลิงศพ ในวันที่ ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๙

เนื่องจากคำปราศรัยดังกล่าวเป็นภาษาอังกฤษ และได้มีคำแปลภาษาไทยเป็นคู่กันแล้ว แต่พระธรรมเทศนาเป็นความภาษาไทยอย่างเดียว จึงเห็นว่า เมื่อจะพิมพ์ไว้ด้วยกัน น่าจะมีคำแปลภาษาอังกฤษคู่ไปด้วย จะได้สอดคล้องกลมกลืน แต่เวลาก็กระชั้นชิดมาก

อย่างไรก็ดี อาจารย์บรูซ อีแวนส์ (Bruce Evans) แห่งมูลนิธิพุทธธรรม ได้อีกเพื่อช่วยแปลพระธรรมเทศนา อัปปมาทกถานั้นเป็นภาษาอังกฤษ สำเร็จภายในเวลาอันจำกัดยิ่งโดยเรียบร้อย ทำให้ความมุ่งหวังของเจ้าภาพในเรื่องนี้บรรลุจุดหมาย

ทุกประการ จึงขออนุโมทนาอาจารย์บรูซ อีแวนส์ ไว้ ณ ที่นี้ เป็นอย่างยิ่ง

ขออนุโมทนาความมีน้ำใจประกอบด้วยกตัญญูกตเวทิตา ญาติธรรม และสังคหธรรม ของคุณบุบผา และคุณธวัช คณิตกุล พร้อมทั้งชาวสหปฏิบัติฯ ทั้งปวง ขอนุญเจตนาในการบำเพ็ญธรรมทานเพื่ออุทิศกุศลจงสัมฤทธิ์ผลเพื่อสุขสมบัติแก่โยมสําราวญ อารยางกูร และขอชาวสหปฏิบัติฯ จงเจริญด้วยจตุรพิธพรทั่วกัน

พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตโต)

๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๙

สารบัญ	
ประวัติ	(๑)
อนุโมทนา	(๘)
เทศน์งานสมเด็จย่า	๑
พระธรรมเทศนา อັปปมาทกถา	๑
APPAMĀDAKATHĀ	
A Dhamma Talk on Heedfulness	19
คำปราศรัยเรื่องสันติภาพ	๓๕
PEACE THROUGH FREEDOM AND HAPPINESS	37
สันติภาพ เกิดจากอิสรภาพและความสุข	๔๕

พระธรรมเทศนา อັปปมาทกถา

ในการทรงบำเพ็ญพระราชกุศลถวาย
พระบรมศพ สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี
ณ พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ในพระบรมมหาราชวัง
วันศุกร์ที่ ๒๖ มกราคม ๒๕๓๙ เวลา ๑๘.๔๕ น.

APPAMĀDAKATHĀ

A Dhamma Talk on Heedfulness

*on the occasion of the Royal Memorial Rites in honor of
Her Royal Highness the Princess Mother
Somdet Phra Srinagarindarā Paramarājajanantī
at the Dusit Royal Throne Hall in the Grand Palace
Friday, the 26th of January, 1996 at 6:45 p.m.*

พระธรรมเทศนา อัปมาทกถา

ในการทรงบำเพ็ญพระราชกุศลถวาย
พระบรมศพ สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี
ณ พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ในพระบรมมหาราชวัง
วันศุกร์ที่ ๒๖ มกราคม ๒๕๓๙ เวลา ๑๘.๔๕ น.

(พระธรรมปิฎก ปยุตฺโต รับพระราชทานถวาย)

โม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส ๑

ตสฺมา หิ ตสฺส ภควโต สาสเน

อูปมตฺโต สทา นมสฺสมนุสิกะเยติ ภควาติ ๑ (๒๕/๔๒๑)

บัดนี้จักรับพระราชทานถวายวิสาขนา พระธรรมเทศนา
อัปมาทกถา จลองพระเดชคุณพระคุณ ประดับพระปัญญา
บารมี ในการพระราชกุศลทักษิณานุประทาน ซึ่งสมเด็จพระ
บรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ
ทรงบำเพ็ญถวาย แต่สมเด็จพระบรมบพิตร สมเด็จพระศรี-
นครินทราบรมราชชนนี ด้วยอำนาจพระกตัญญูกตเวทีวา
ธรรม อันสถิตมั่นในพระราชหฤทัย สมดั่งนัยแห่งพระพุทธ

ภาษิตว่า ความกตัญญูกตเวที เป็นภูมิธรรมของคนดี ที่เรียกว่า สัปบุริสชน

สมเด็จพระบรมพิตร สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ได้ทรงบำเพ็ญพระคุณูปการแก่ประเทศชาติและประชาชนชาวไทย อย่างไพศาลเป็นอเนกประการ ปราบกฏเป็นที่ประจักษ์ในจิตใจของพสกนิกรทั่วทั้งแผ่นดิน อันเป็นที่มาแห่งความจงรักภักดีอย่างบริสุทธิ์ใจ ดังที่ประชาชนทุกท้องถิ่นได้พากันแสดงออกอย่างเป็นไปเอง โดยมีต้องมีการเรียงร้องกำหนดใดๆ เป็นเช่นเดียวกันทั้งในสมัยที่ยังทรงพระชนม์อยู่ และเมื่อเสด็จล่วงลับแล้วสุสวรรคาลัย อากาโรแสดงออกของราษฎรทั้งหลาย เป็นคำประกาศอันชัดเจนเหนือกว่าคำบรรยายใดๆ ดังตัวอย่างที่ประจักษ์ คือการที่ประชาชนทั้งในกรุง ในเมือง และทั่วทุกถิ่นแม่ห่างไกล ได้หลั่งไหลมาถวายบังคมพระบรมศพ นับแต่เสด็จสวรรคตอย่างเนืองแน่นตลอดมา

ความรู้สึกซาบซึ้งชื่นชมสนิทใจในพระเมตตาและมหากรุณาคุณของพระองค์นั้น ประชาชนได้แสดงออกแล้วในพระนามที่พร้อมกันน้อมถวายว่า “สมเด็จพระย่า” และ “แม่ฟ้าหลวง” เป็นความรู้สึกตอบสนองต่อการที่ได้อุทิศพระองค์เพื่อประโยชน์สุขของราษฎรทั่วดินแดน ทั้งในเมืองและชนบทตลอดจนหมู่ชนชาวเขาทั้งหลาย จนไม่จำเป็นต้องอธิบาย

ขยายความ

หากจะกล่าวรวบรัดโดยสังเขป พระคุณของสมเด็จพระบรมพิตร สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ที่เป็นข้อยิ่งใหญ่ คงจะสรุปได้เป็น ๒ ประการ กล่าวคือ

ประการที่ ๑ ทรงเป็นพระบรมราชชนนี ทรงดำรงพระสถานะแห่งพระบรมราชบุรพการี และโดยพระคุณแห่งความเป็นพระมารดาผู้ประเสริฐ ได้ทำให้ประเทศไทยมีสมเด็จพระมหาธรรมิกราชาธิราช ผู้ทรงพระคุณเป็นที่พึ่งพำนักอันยิ่งใหญ่ของประชาราษฎร์ นำประเทศชาติพ้นภัยอันตรายที่ร้ายแรงได้ตลอดมา

ประการที่ ๒ ทรงเป็นพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ดำรงพระสถานะเป็นมิ่งขวัญแห่งแผ่นดินไทย ด้วยได้ทรงอุทิศทั้งพระวรกาย กำลังพระหฤทัย และพระปรีชาญาณ ในการทรงบำเพ็ญพระราชกรณียกิจ เพื่อประโยชน์สุขแก่ประชาชน โดยเสด็จไปทั่วทุกถิ่นสถาน โดยเฉพาะถิ่นทุรกันดาร ทรงเป็นผู้นำในการบำเพ็ญการสงเคราะห์ประชาชน อย่างไม่หยุดยั้ง แม้จะทรงล่วงสู่วัยชรา จนตลอดถึงเบ็ียงปลายแห่งพระชนมายุก็ตาม

พระคุณแห่งสมเด็จพระบรมพิตร สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ที่ได้ทรงบำเพ็ญแก่ประเทศชาติประชาชน หรือสังคมไทย โดยตรงก็ตาม โดยอ้อมก็ตาม ทั้ง

สองประการนั้น ย่อมเกิดสืบเนื่องมา แต่พระคุณสมบัติ แห่งพระองค์ ที่ทรงดำรงอยู่ในธรรม

ธรรมที่ทรงดำรงย่อมมีมากมาย ดังเช่น พระเมตตา พระกรุณา พระปรีชา พระจาคธรรม คือความเสียสละ พระวิริยะอุตสาหะ และพระราชศรัทธา เป็นต้น แต่พระคุณ ทั้งหมดนั้น ปรากฏผลจริงจังแจ้งชัด เพราะทรงนำเพ็ญ ด้วยความไม่ประมาท

ความไม่ประมาท เป็นธรรมสำคัญอย่างยิ่ง พระพุทธเจ้าตรัสเน้นตรัสย้ำจนกระทั่งแม้จะเสด็จดับขันธปรินิพพาน ก็เป็นพระดำรัสสอนครั้งสุดท้าย ที่เรียกว่า *ปัจฉิมวาจา*

ลักษณะสำคัญของความไม่ประมาท คือ ความเป็นอยู่อย่างไม่ขาดสติ สติแปลว่า ความระลึก ความนึก หมายถึงมีความตื่นตัว คอยระลึกคอยนึกอยู่ เพื่อตั้ง เพื่อตรึงจิตใจเอาไว้ ให้อยู่และให้ดำเนินไปกับสิ่งที่ถูกต้องดีงาม เป็นคุณ เป็นประโยชน์ และไม่ยอมให้จิตใจไกลออกไปกับความชั่ว และสิ่งที่ เป็นโทษอันจะก่อให้เกิดความเสื่อมเสียหาย*

บุคคลที่ดำเนินชีวิตเป็นอยู่อย่างมีสติ จิตใจย่อมอยู่กับสิ่งที่ถูกต้องดีงามเป็นคุณเป็นประโยชน์ ที่จะพึงกระทำ และไม่เลื่อนไหลไปตามสิ่งเสียหายเสื่อมทรามและความชั่วร้ายทั้งหลาย เพราะสติกำกับจิตใจไว้กับความดีงาม และกีดกันจิตใจออกไปจากความชั่วทรามเสียหาย*

บุคคลผู้เป็นอยู่อย่างไม่ขาดสติ คือมีสติกำกับจิตใจ ในการดำเนินชีวิตอย่างนี้ เรียกว่าเป็นผู้ไม่ประมาท *ความไม่ประมาท* จึงหมายถึง ความไม่สะเลย ไม่ทอดทิ้ง ไม่นอนใจ ไม่ปล่อยตัว ไม่ปล่อยเวลา ไม่เฉื่อยชา ไม่ผัดเพี้ยน ตลอดจนไม่หลงระเหิมมัวเมา โดยเฉพาะการมีความกระตือรือร้นใส่ใจ ขวนขวาย ตั้งตัวอยู่เสมอ ไม่ปล่อยตัวปล่อยใจให้ตกหรือ ถล่ำไปในทางความเสื่อมเสียหาย และไม่ทิ้งโอกาสแห่งการ สร้างสรรค์ความเจริญก้าวหน้าองงาม

ความไม่ประมาทนั้นแสดงเด่นชัดออกมาที่การรู้จัก ใช้เวลาให้เป็นประโยชน์ ดังพุทธพจน์ที่ตรัสสอนให้ใช้เวลา ทุกขณะอย่างมีสติ ไม่ให้เสียเปล่า ความว่า

ข โฉ โว มา อุปัจจกา

แปลความว่า ขณะอย่าได้ล่วงท่านทั้งหลายไปเสีย หมายถึงความว่า พึงใช้เวลาอย่างมีค่าให้ได้ประโยชน์สูงสุด ทำชีวิตให้ดีงามยิ่งขึ้น แม้แต่ขณะเดียวก็อย่าให้ล่วงผ่านหมดไป เสียเปล่า

ทั้งนี้ อาจปฏิบัติผ่อนลงมาจากเกราะนิคนี้ว่า

อ โหมณิ ทิวสึ กยิรา อปุเปณ พหุเกณ วา

แปลโดยใจความว่า เวลาแต่ละวันอย่าให้ผ่านไปเปล่า ไม่มากก็น้อยต้องให้ได้อะไรบางอย่าง

สิ่งที่ได้นั้น ย่อมมีหลายอย่างหลายประการ ตั้งแต่ การได้วัตถุสิ่งของทรัพย์สินเงินทอง ได้งานการก้าวหน้าไป ได้บำเพ็ญประโยชน์ ได้ทำบุญทำทาน ได้เรียนรู้ศิลปวิทยาการ ได้เพิ่มพูนคุณธรรม ได้ความสุขความรื่นรมย์ใจ ได้ปัญญาที่มองเห็นโลกเข้าใจชีวิตอย่างรู้เท่าทัน กล่าวสั้นๆ ว่า ได้พัฒนาชีวิตจิตใจ และทำบุญญาให้เจริญงอกงาม และได้ทำประโยชน์ตนประโยชน์ผู้อื่น

ถ้าทุกวันได้บ้าง แม้ไม่มาก ก็จะช่วยเพิ่มทวีขึ้นไปตามกาล วันเวลาจะไม่ว่างเปล่า เป็นการปฏิบัติในวิถีแห่งความไม่ประมาท ท่านจึงแนะนำให้ปฏิบัติให้ได้บ้างทุกวัน และพัฒนาให้ได้สิ่งที่ประณีตยิ่งขึ้นไปตามนัยแห่งธรรมภาษิตนี้ บุคคลผู้ประมาทนั้น มีอาการที่แสดงออกต่างๆ มากมายหลายอย่าง บ้างก็เกียจคร้าน เห็นแก่ความสะดวกสบาย จะเอาแต่ที่ง่าย ๆ บ้างก็หลงเพลิดเพลินมัวเมา หมกมุ่นในความสุข บ้างก็ชอบตามใจตนเอง พ่ายแพ้แก่ใจที่ปรารถนา ไม่สามารถปฏิบัติไปตามเหตุผลหรือธรรมที่เห็นด้วยปัญญา สาเหตุสำคัญอย่างหนึ่งคือ การมองข้ามความสำคัญของกาลเวลา ที่ทำให้ผัดเพี้ยนอยู่ร่ำไป รวมทั้งความเมาวัย เมาในความไร้โรค และเมาชีวิต คิดว่าเรายังเด็กยังหนุ่มยังสาว จะอยู่ไปอีกนาน ร่างกายของเราแข็งแรงดี ไม่เป็นอะไร หรือมองเห็นชีวิตเหมือนดังจะเป็นอยู่ตลอดไป ไม่รู้จักแก่จักตาย

ทำให้ปล่อยตัว ปล่อยใจ และปล่อยเวลาผ่านไป ไม่เร่งรัดทำกิจการและบำเพ็ญความดี กว่าจะรู้ตัวก็สายเกินไป

ในสังคมที่เรียกกันว่าเจริญนี้ มีเครื่องกล่อมจิตและผ่อนคลายชีวิตมากมาย ซึ่งหากไม่ระมัดระวัง และไม่รู้จักปฏิบัติให้ถูกต้อง หรือให้พอดี ก็จะมีโทษเป็นเหตุให้เกิดความประมาท นำความเสื่อมความพินาศมาให้ทั้งแก่ชีวิตและสังคม

สิ่งกล่อม หรือเครื่องกล่อมนั้น หมายถึงสิ่งที่ประโลมใจให้ชุ่มชื่น ให้ผ่อนคลายสงบลง ให้เพลิดเพลินไปได้คราวหนึ่งระยะหนึ่ง แม้มีทุกข์บีบคั้นมีภัยคุกคามอยู่ก็ช่วยให้ได้พักจิตใจ สัมทุกข์ หลบปัญหาไปได้ตลอดเวลานั้น ๆ

อย่างไรก็ตาม สิ่งกล่อมไม่ได้แก้ปัญหาก็แท้ และไม่ได้ทำทุกซีให้หมดไป หากติดเพลินอยู่กับสิ่งกล่อม ก็จะกลายเป็นความประมาท ที่จะนำสู่ความเสื่อมความพินาศต่อไป

สิ่งกล่อมบางประเภท มีโทษมากหรือร้ายแรง หากคุณได้ยาก โดยเฉพาะจำพวกอบายมุขทั้งหลาย เช่น การติดสุรา และสิ่งเสพติดทั้งหลาย ความเพลิดเพลินในการพนัน การหมกมุ่นสำส่อนในทางเพศ และการมัวสุมต่างๆ ทั้งหลาย

กิจกรรม ความเชื่อถือ และข้อปฏิบัติบางประการ เป็นสิ่งกล่อมที่ประณีต บางอย่างไม่ใช่เป็นสิ่งกล่อมโดยตรง แต่อาจนำมาใช้เป็นสิ่งกล่อมได้ มีตัวอย่าง ดังเช่น การสนุก

สนามบันเทิง รวมทั้งดนตรีและกีฬา ความเชื่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ตลอดจนแม้แต่การบำเพ็ญสมาธิ และการปลงอนิจจัง ซึ่งจะต้องใช้ให้ถูกต้อง และโดยแบบคาย ไม่ให้คลาดเคลื่อนจากความมุ่งหมายที่แท้จริง ถ้าใช้เป็นสิ่งกล่อมก็ต้องให้อยู่ภายในขอบเขตที่พอดี เพียงให้เป็นที่พักใจชั่วคราว แต่ถ้าเลยไปเป็นความติดเพลิน หรือหวังพึ่ง ก็คือกลายเป็นความประมาท"

กล่าวโดยรวบยอด ความสุข ๑ ความสำเร็จ ๑ ความดีงาม ๑ เป็นประดุจหลุมดักที่ทำไมมนุษย์ แม้ผู้ประเสริฐแล้ว ตกลงไปในความประมาท

ผู้เข้าถึงความสุขแล้ว ก็มีความโน้มเอียงที่จะติดเพลินในการเสพเสวยความสุข ชอบผัดเพี้ยน ไม่ปรารถนาจะลุกขึ้นมาชวนชวายนเดินไปข้างหน้า

ผู้ประสบความสำเร็จ ก็มีความโน้มเอียงที่จะหยุดรอเสวยผล อย่างน้อยก็มักจะชะลอตัว หรือเฉื่อยชालง

ผู้ก้าวหน้าไปในความดีงาม ก็มักเกิดความภูมิใจและพอใจในความดีงามที่ตนได้ตนถึง ทำให้ความดีงามนั้นบังตนจากคุณงามความดีที่สูงขึ้นไป

ด้วยเหตุนี้ พระพุทธเจ้าจึงตรัสเรียกแม้แต่พระอริยบุคคลผู้บรรลุนิพพานวิเศษ มีภูมิธรรมสูงขึ้นไปแล้วเกิดความพึงพอใจ เฉื่อยชะลอการปฏิบัติลงว่า เป็น *ปมาทวิหารี* แปลว่า

ผู้อยู่ด้วยความประมาท

ความไม่ประมาทมีความสำคัญดังนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสสอนย้ำเตือนให้ไม่ประมาท หมั่นศึกษาพัฒนาให้ยิ่งขึ้นไป ดังพุทธพจน์ ที่ยกไว้เป็นนิกเขปบทว่า ตสฺมา हि तसु णक्वोโต सासने เป็นต้น แปลว่า เพราะฉะนั้นแล พึงเป็นผู้ไม่ประมาท มีใจอบน้อม หมั่นศึกษา ในศาสนาของพระผู้มีพระภาคเจ้านั้น ทุกเมื่อ ดังนี้

ในโลกนี้ คนจำนวนมาก เมื่อประสบความสำเร็จในการดำเนินชีวิต ได้ลาภ ได้ยศ ร่ำรวยด้วยทรัพย์สินเงินทอง และยิ่งใหญ่ด้วยตำแหน่งฐานะแล้ว ก็เกิดความพอใจภูมิใจ บางทีก็หลงใหลมัวเมาในความสำเร้จนั้น มุ่งแต่จะเสวยผลแห่งความสำเร็จของตน หรืออาจจะใช้ทรัพย์และอำนาจของตน เป็นเครื่องมือข่มขีบีบคั้นคุกคามผู้อื่น ทรัพย์และอำนาจ หรือลาภยศนั้น ก็กลายเป็นพิษภัยแก่ชีวิตของตนและก่อโทษทุกข์แก่สังคม เรียกว่าเป็นผู้ประมาท

ส่วนท่านผู้ไม่ประมาท เมื่อประสบความสำเร็จ ได้ลาภและยศ มีทรัพย์และอำนาจแล้ว ไม่ลุ่มหลงมัวเมาเสวยผลนั้นอยู่ลำพังตน แต่มองเห็นเป็นโอกาสที่จะใช้ลาภและยศ หรือทรัพย์และอำนาจนั้น เป็นทุนและเป็นเครื่องมือที่จะสร้างสรรค์ประโยชน์สุข ทำสิ่งที่ดีงามยิ่งขึ้นไป ใ้กว้างขวางไพบุลย์และแผ่ไพศาล แม้เป็นชีวิตหนึ่งเดียวเกิดมา แต่

ในช่วงเวลาไม่นานนั้น ก็สามารถสร้างสรรค์ก่อให้เกิดประโยชน์สุขแก่มหาชนมากมายเป็นเอนกอนันต์ เรียกว่า เป็นผู้มีชีวิตเป็นอยู่ด้วยความไม่ประมาท

สมเด็จพระบรมพิตร สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ทรงมีพระจริยาวัตร ดำเนินเด่นชัดในหลักแห่งความไม่ประมาท ดังที่ทรงมีพระราชดำรัสสั่งสอนผู้ใกล้ชิดอยู่เนืองๆ ว่า คนเราไม่ควรหลงตัว ลืมตัว มีความหวาดดีว่าตนเก่ง ซึ่งเกิดจากความประมาทไม่ใช่ปัญญา และตรัสสอนให้รู้จักใช้ลาภยศ สิ่งสมมติ เพื่อช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นทุกข์ พระองค์ทรงถือพระคติธรรมนี้ ทั้งทรงสั่งสอนผู้อื่น และทรงปฏิบัติด้วยพระองค์เอง

สมเด็จพระบรมพิตร สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ทรงบรรลुพระสถานะแห่งลาภและยศ แต่ไม่ทรงลุ่มหลงมัวเมาเสวยผลแห่งลาภและยศนั้นลำพังเพื่อพระองค์ แต่ได้ทรงใช้ลาภและยศนั้นเป็นฐานและเป็นเครื่องมือที่จะสร้างสรรค์ประโยชน์สุขแก่ปวงประชาชนทั่วผืนแผ่นดินไทย และได้ทรงบำเพ็ญกิจการณียะเช่นนี้ด้วยความหมั่นเพียร เสียสละเป็นอย่างสูง ทรงเป็นแบบอย่างแห่งการปฏิบัติชอบธรรมต่อลาภและยศ ด้วยความมีพระชนมชีพแห่งความไม่ประมาท

พระองค์ดังกล่าวนี้ เป็นที่ประจักษ์ชัดอยู่ในจิตใจของ

ประชาชนทั้งปวง ดังปรากฏออกมาเป็นอาการแสดงออกแห่งศรัทธาและความเคารพบูชาอย่างยวดยิ่ง หาที่เปรียบได้ยาก

อย่างไรก็ตาม ดังที่พุทธศาสนิกชนทั้งหลายย่อมทราบดีว่า ตามหลักแห่งพระศาสนา การบูชาอย่างสูงสุดอันประเสริฐ ได้แก่การบูชาด้วยการปฏิบัติ อันเรียกว่า ปฏิบัติบูชา การที่สมเด็จพระบรมพิตร สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ทรงอุทิศพระองค์บำเพ็ญความเสียสละ สงเคราะห์ช่วยเหลือประชาชนทั้งหมดนั้น ก็เพื่อเป็นฐานเกื้อหนุนให้ประชาชนเหล่านั้นสามารถดำเนินชีวิตที่ติงาม และนำสิ่งที่พระราชทานไปใช้สร้างสรรค์ประโยชน์สุขยิ่งขึ้นไป เป็นการสืบทอดและสานต่อพระราชดำริและพระราชกรณียะให้บรรลุผลสมดังพระหฤทัยมุ่งหมาย

โดยนัยดังวิสัยนี้ ประชาชนผู้จงรักภักดี หากปรารถนาจะทำความเคารพบูชาแต่พระองค์สมเด็จพระย่า ให้สมบูรณ์ เป็นการบูชาอย่างแท้จริงสูงสุด ก็ไม่พึงหยุดอยู่เพียงแค่นี้เป็นผู้เสวยสุขเสวยผลจากการบำเพ็ญความสงเคราะห์ของพระองค์เท่านั้น อันจะเป็นเพียงกิริยาของผู้ประมาท แต่พึงอาศัยกำลังที่ได้จากการบำเพ็ญพระราชกรณียะของพระองค์แล้วมีความหมั่นเพียรลุกขึ้นมา อาศัยกำลังหนุนจากผลงานแห่งพระราชกรณียะนั้น ทำการสร้างสรรค์ความติงามและบำเพ็ญประโยชน์สุขแก่ชีวิต แก่ชุมชน และแก่สังคมประเทศ

ชาติยิ่งขึ้นไป

ชาวไทยพึงระลึกอยู่เสมอว่า ประเทศชาติจะเจริญได้ ประชาชนจะต้องไม่ประมาท หรือว่า ประเทศชาติจะพัฒนา ชาวประชาต้องไม่ประมาท

สมเด็จพระเจ้าช่วยเราทั้งหลาย ก็เพื่อให้เรามีกำลัง ที่จะ สร้างสรรค์ครอบครัวของเรา สร้างสรรค์ชุมชนของเรา ตลอด จนถึงประเทศชาติ

ท่านช่วยเรา เพื่อให้เราช่วยกันสร้างสรรค์ชุมชนและ ประเทศชาติ

สมเด็จพระเจ้าไม่ประมาทแล้ว เราทั้งหลายก็ต้องไม่ ประมาทด้วย

ด้วยการปฏิบัติเช่นนี้ ประชาชนทั้งหลายก็จะชื่อว่า ได้บูชาสมเด็จพระเจ้าด้วยการบูชาอย่างสูงสุด พร้อมทั้งตนเองก็ เชื่อว่าเป็นผู้ปฏิบัติธรรมแห่งความเป็นอยู่ด้วยความไม่ประมาท และประเทศชาติก็จะเจริญวัฒนาอย่างถูกต้อง เป็นผลประสาธน์ แห่งอภิปมาทธรรม

ขออำนาจพระราชกุศล ที่สมเด็จพระบรมพิตรพระราช สมภารเจ้า ได้ทรงบำเพ็ญตลอดมา พร้อมทั้งบุญกุศริยาที่ ประชาชนทุกหมู่เหล่า ร่วมกันประกอบโดยเสด็จพระราชกุศล จงอำนวยการผลสัมฤทธิ์ แต่สมเด็จพระบรมพิตร สมเด็จพระศรี นครินทร์ราชบรมราชชนนี เพื่อทรงเจริญยิ่งด้วยพระราชสุข

สมบัติ โดยควรแก่พระราชฐานะ ในพระราชคติวิสัย สมตาม พระราชอุทิศทุกประการ

ในโอกาสแห่งพระธรรมเทศนา พระสงฆ์ผู้ได้รับ อาราธนา จักทำคุณสาธยายสวดคาถาธรรมบรรยาย เพื่อ เพิ่มพูนอภิปมาทธรรม ในมหาสมามคม ณ กาลบัดนี้

ขอถวายพระพร

คำอธิบายเพิ่มเติม

(บทพระธรรมเทศนาเดิมยาวกว่าที่นำมาลงข้างต้น เห็นว่าจะใช้เวลามากเกินไป จึงตัดออกบ้าง ย่อลงบ้าง แต่เห็นว่าส่วนนั้นๆ อาจช่วยเสริมความให้ชัดยิ่งขึ้น จึงนำมาลงไว้ต่อไปนี้ : ๑ และ ๒ เป็นส่วนที่ตัดออกไป ๓ เป็นส่วนที่ได้ย่อลงเป็นย่อหน้าเดียว)

๑ สตินั้น ทำงานร่วมกันกับปัญญา โดยเฉพาะปัญญาที่เรียกว่าสัมปชัญญะ ปัญญาผู้เข้าใจมองเห็นตระหนักในสิ่งใดว่าถูกต้องดีงามเป็นคุณเป็นประโยชน์ จะนำไปสู่ความเจริญงอกงาม สติก็ระลึกถึงสิ่งนั้น และตั้งจิตไว้ให้อยู่ให้ดำเนินไปหรือให้ทำสิ่งนั้น ปัญญาผู้เข้าใจมองเห็นตระหนักว่าสิ่งใดชั่วร้าย เป็นโทษ จะนำไปสู่ความเสื่อมเสียหาย สติก็ระลึกนึกได้ตั้งจิตไว้ไม่ยอมให้ปล่อยตัวปล่อยใจไหลตามสิ่งนั้นไป

๒ อนึ่ง โอกาสที่จะกระทำสิ่งถูกต้องดีงามเป็นคุณเป็นประโยชน์ให้สำเร็จ และจะทำได้มากน้อยเพียงไร ย่อมขึ้นต่อกาลเวลา หากปล่อยเวลาผ่านไป ย่อมหมายถึงการสูญเสียโอกาสแห่งการทำความดีงามและการสร้างสรรค์คุณประโยชน์ ในทางตรงข้าม ถ้าปล่อยตัวปล่อยใจไปในทางไม่ดีไม่งาม หรือในทางแห่งความเสื่อมเสียหาย กาลเวลาที่ผ่านไปก็หมายถึงการสะสมเพิ่มพูนสิ่งชั่วร้ายและความเสื่อมให้

ขยายตัวเพิ่มทวี

ยิ่งกว่านั้น กาลเวลาที่ผ่านไป ย่อมหมายถึงความเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นต่อเนื่องไปตามเหตุปัจจัย อันปรากฏแก่มนุษย์ทั้งหลายว่าเป็นความไม่เที่ยงแท้ ไม่นั่นคงแน่นอน ไม่ว่าสิ่งทั้งหลายรอบตัวบุคคลก็ดี ผู้คนที่แวดล้อมก็ติดลอดจนแม้ชีวิตของตนเอง ย่อมเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลาด้วยเหตุนี้ ผู้ที่มีสติจึงตื่นตัวตระหนักว่า ไม่อาจจะนอนใจหรือวางใจ จะปล่อยเวลาผ่านไปเปล่ามิได้ จึงต้องขวนขวายเร่งรัดจัดดำเนินการ ทำสิ่งที่ควรทำ เว้นสิ่งที่ควรเว้น สร้างเสริมสิ่งที่ควรสร้างเสริม และแก้ไขปรับปรุงสิ่งที่ควรแก้ไขปรับปรุง ป้องกันแก้ไขเหตุปัจจัยส่วนร้าย และส่งเสริมเหตุปัจจัยฝ่ายดี เพื่อหลีกเลี่ยงความเปลี่ยนแปลงในทางเสื่อม และให้เกิดมีแต่ความเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีงามเป็นความเจริญมั่นคง ทั้งนี้จะสำเร็จได้เพียงใด ย่อมขึ้นต่อบัญญาที่รู้เหตุปัจจัย และวิสัยแห่งความเพียรพยายามที่จะกระทำให้มีให้เป็น

๓ สิ่งล่อลอมบางประเภท มีคุณประโยชน์บ้าง ถ้ารู้จักใช้ให้ถูกต้อง และจำกัดให้พอดี เช่น การสนุกสนานบันเทิงรวมทั้งดนตรีและกีฬา ที่ไม่เป็นโทษเป็นพิษเป็นภัยหรือก่อความเดือดร้อนเบียดเบียนใคร หากรู้จักใช้ นอกจากเป็นที่พักจิตใจคลายทุกข์แล้ว ยังอาจอำนวยความสะดวกอื่น เช่น

การพัฒนาสุขภาพร่างกาย และส่งเสริมการใช้ปัญญา แต่
ต้องให้อยู่ในขอบเขต ไม่เกินพอดี ดังที่ได้กล่าวแล้ว

แม้แต่ความเชื่อถือทางศาสนา บางครั้งบางระดับ ก็
เป็นสิ่งที่ลุ่มจมจิตประเภทหนึ่ง ดังที่พูดกันว่า ศาสนาเป็นที่พึ่ง
ที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ โดยเป็นเครื่องปลอบประโลมให้ผ่อนคลาย
ความทุกข์ เช่น ความเชื่อในเทพเจ้า สิ่งศักดิ์สิทธิ์ และ
ไสยศาสตร์ทั้งหลาย แต่ในเรื่องนี้จะต้องปฏิบัติด้วยความ
ระมัดระวัง เพราะถ้าติดเพลินหมกมุ่นอยู่ ก็จะเกินความ
หมายแห่งความเป็นที่พักจิตประโลมใจให้มีกำลัง แต่จะกลายเป็น
การหวังพึ่งอำนาจดลบันดาลจากภายนอก กลายเป็น
การมีสภาพจิตอ่อนแอชอบถ่ายโอนภาระไม่สู้ปัญหา จึงจะต้อง
ระวังมิให้ความเชื่อถือทางศาสนา กลายเป็นที่พึ่งที่ยึดเหนี่ยว
จิตใจประเภทดิ่งลง ที่ทำให้ลุ่มหลงหมกมุ่นเวียนอยู่ในวัง
วนแห่งโมหะ หยุดจม ไม่พัฒนาชีวิตต่อไป แต่ต้องให้ศาสนา
เป็นที่พึ่งที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ ประเภทที่เหนียวขึ้นดิ่งขึ้น ช่วยให้
ประชาชนมีหลักที่เกาะเกี่ยวเพื่อจะได้พัฒนาก้าวหน้าต่อไป

ในทำนองเดียวกัน มิใช่เฉพาะความหวังพึ่งอำนาจ
ดลบันดาลของสิ่งศักดิ์สิทธิ์เท่านั้น แม้การหวังพึ่งผู้อื่นที่เป็น
มนุษย์ด้วยกันก็มักกลายเป็นสิ่งที่ลุ่มจมที่นำไปสู่ความประมาทได้

แม้สิ่งที่ตั้งงามประเสริฐ เป็นส่วนแห่งการปฏิบัติธรรม

ที่สูงขึ้นไป ก็อาจนำมาใช้เป็นสิ่งที่ลุ่มจม และถ้าไม่รู้จักพอดี ก็
เป็นที่ตั้งแห่งความประมาทได้ ดังเช่น สมาธิ ที่เป็นองค์ธรรม
อันเป็นปัจจัยสำคัญที่จะนำก้าวหน้าไปสู่จุดหมายของไตรสิกขา
แต่ถ้านำมาใช้เป็นเครื่องหาความสุขความสงบทางจิตใจ พอ
ลืมทุกข์ลืมปัญหาไปได้ ก็อาจทำให้หยุดจมตกอยู่ในความ
ประมาท อาจเลยเถิดไปไกลจนเป็นอย่างฤาษีไซโพรที่ชำนาญ
สมาธิ มัวเล่นฉนวนกีฬา ทำเวลาให้หมดๆ ไปกับสิ่งที่ลุ่มจม
ไม่ได้แก้ปัญหายังมีอยู่จริงในโลกและชีวิต หรือแม้ในการ
ปฏิบัติในแนวทางของวิปัสสนา ถ้าปลงอนิจจัง แล้วสบายใจ
คลายทุกข์ใจสุขสงบลงได้ อาจกลายเป็นเพียงเครื่องลุ่มจม
เช่นเดียวกัน

ดังนั้น การปฏิบัติแม้ตั้งงามประเสริฐทั้งหลาย ก็พึงรู้
ขอบเขตความพอดี และให้เป็นสัมมาปฏิบัติ คือรู้จักใช้ให้ถูก
ต้อง เช่น ใช้เพียงเป็นที่พักใจชั่วคราว เพื่อฟื้นฟูกำลังความ
สดชื่นที่จะเดินทางก้าวหน้าต่อไป โดยหมั่นใช้เกณฑ์ตัดสินที่
สำคัญคอยตรวจสอบการปฏิบัติของตน ไม่ให้ตกหล่นผิด
พลาดจากหลักแห่งสิกขาแต่ต้องให้สอดคล้องเกื้อหนุนสิกขานั้น
คือ ให้เป็นการปฏิบัติที่เป็นส่วนเสริม ที่จะทำให้ชีวิต ทั้งความ
ประพฤติ จิตใจ และปัญญา เจริญพัฒนายิ่งขึ้นไปจนกว่าจะ
สมบูรณ์

APPAMĀDAKATHĀ

A Dhamma Talk on Heedfulness

on the occasion of the Royal Memorial Rites in honor of
Her Royal Highness the Princess Mother
Somdet Phra Srinagarindarā Paramarājajanānī
at the Dusit Royal Throne Hall in the Grand Palace

Friday, the 26th of January, 1996 at 6:45 p.m.

(Delivered by Phra Dhammapīṭaka, P. A. Payutto)

Namo tassa bhagavato arahato sammāsambuddhassa.

*Tasmā hi tassa bhagavato sāsane,
Appamatto sadā namassamanusikkheti bhagavāti.*

I will now offer a Dhamma talk on heedfulness, Appamāda, in honor of His Majesty's virtues and for the fulfillment of his perfection of wisdom, on the occasion of the Royal Rites offered by His Majesty in the honor of Her Royal Highness the Princess Mother, Somdet Phra Srinagarindarā Paramarājajanānī, as a result of the gratitude and filial piety that fills His Gracious Heart, in accordance with the Buddhist saying, "Filial piety is the disposition of a good person (*sappurisa*)."

Her Royal Highness, the Princess Mother, Somdet Phra Srinagarindarā Paramarājajanānī rendered service to the country and the Thai people on a scale that is well known to her subjects all over the land, and this has implanted a sense of pure loyalty into them. People from all over the country have spontaneously come to testify to this fact, without any need for prior arrangement or coercion. It was like this even when Her Royal Highness the Princess Mother was still alive, and now that she has passed on, the love and devotion shown by her subjects is a much clearer testimony of their unwavering loyalty than any words could convey. The most obvious example of this is the people from all over the land pouring into the Royal Throne Hall to pay their last respects to the body in an unbroken line from the time of her passing way.

The inspiration, admiration and devotion the people have for Her Royal Highness is perhaps best conveyed in the names collectively conferred on her: "Somdet Yah," (Princess Grandmother) and "Mae Fah Luang," (King's Mother, or Heavenly Mother). These are the names given to Her Royal Highness in recognition of her dedicated service to the people all over the land, in the cities, in the countryside, and even in the hill tribes; service that is so well known that it needs no description.

In describing the virtues of Her Royal Highness the Princess Mother, Somdet Phra Srinagarindarā Paramarājajanānī in brief, we could summarize them

under two main headings:

1. She was the *Paramarājajanānī*, the Princess Mother, the Royal Forebear and exalted Royal Mother who gave to Thailand a great and righteous King, a mighty refuge who has repeatedly led His subjects and his country out of danger.

2. She was *Phra Srinagarindarā*, the cherished heart of the country, who gave of her physical and spiritual energy and her acumen in performing her Royal Duties for the benefit of the Thai people, traveling all over the land, especially to the poor areas. She took the lead in charitable works, and was ceaseless in her efforts, even at an advanced age.

These two virtues of Her Majesty, Somdet Phra Srinagarindarā Paramarājajanānī, who gave herself to the country and its people, both directly and indirectly, are results of Her Highness' foundation in Dhamma.

The forms of Dhamma that she maintained are many, such as goodwill (*mettā*), compassion (*karuṇā*), acumen (*prijñā*), sacrifice (*cāga*), diligence (*viriyā*) and faith (*saddhā*), but all of those virtues could only give fruit because Her Royal Highness practiced heedfulness (*appamāda*).

Heedfulness is a very important quality, and was constantly stressed by the Buddha. On the day he entered the Great Decease, he gave a teaching on heedfulness as his

last instruction, known as the *Pacchimavācā*.

An important characteristic of heedfulness is dwelling with mindfulness, *sati*. *Sati* translates as recollection, attention. It is wakefulness, attentiveness, keeping the attention with that which is right, proper and beneficial, not allowing the mind to wander out to that which is bad or wrong, and which will lead to trouble or harm.¹

The mind of one who conducts his life with *sati* attends to that which is good, proper and profitable, with that which should be done. He does not let his mind wander after things that are harmful, decadent, or bad. *Sati* controls the mind, keeps it with that which is good and prevents it from falling into trouble.²

One who dwells with unbroken *sati*, who controls his life with mindfulness in this way, is one who is heedful. Thus to be heedful means to be not neglectful, careless, lax, or wasting one's time; to be not indolent, forever procrastinating, heedless or frivolous. The heedful person is, in particular, motivated to effort, always alert, he does not allow himself to fall off his guard or wander into harmful things; he does not let an opportunity to do something useful and constructive pass by in vain.

Heedfulness is most clearly expressed in the sentence. "Knowing how to use your time most beneficially," as in the Buddha's saying:

Khaṇo vo mā upaccagā

"Do not let a moment pass by." This means to use your time as valuably as possible, to the best advantage, to use it to make your life as full as possible. We do not let even one moment pass by in vain.

This kind of practice is described in a less strict way in the words of one Elder:

Amogham divasaṃ kayirā appena bahukena vā,

which in essence means, "Do not let the days pass by in vain, gain something from your time, if only a little."

There are many things that can be gained: material possessions, wealth and money, position, useful works, meritorious deeds, learning, cultivation of virtue, peace and happiness, or cultivation of wisdom of the true nature of the world and life. In sum, it is to cultivate one's life and mind and to assist the growth of wisdom. It is to realize benefit for both oneself and for others. If one can do this every day, even for just a short time, one's time is not wasted. It is to practice according to the path of heedfulness. Thus it is recommended that we try to practice mindfulness every day and to keep practicing until we have developed it on finer levels, according to this saying.

Heedless people can be recognized in many ways: they may be lazy, attached to comfort, and always seek the easy way; they may be attached to happiness and pleasure; they may be attached to their own desires, always give in to their whims and be unable to act according to what is

reasonable and right. An important cause of heedlessness is overlooking the importance of time, always putting things off to the future: attachment to youth, to health, and to life, thinking that one is still young and still has a long time to live; that one is still strong and healthy; or that life will always be, that one will never die. These attitudes cause us to relax, to be off our guard, and to let the time pass by in vain. We do not urge ourselves on to do what needs to be done and develop goodness. By the time we realize it, it is too late.

In a so-called "developed" society such as ours, there are numerous devices for soothing the mind and relaxing our lives. If we are not careful and do not know the proper way to deal with these things, they will give rise to heedlessness and bring both decline and ruin on us and our society.

The devices for soothing the mind I speak of are those things that induce feelings of pleasure in the mind, or lull it into a state of relaxation and momentary delight. While we are under the power of these soothing devices, even though we may be threatened with imminent suffering or danger, we are lulled into a sense of complacency and forget the suffering that is waiting for us.

However, these soothing devices do not really solve problems, they do not get rid of the suffering. They lead only to a temporary sense of delight which in turn leads to heedlessness, decline and ruin.

Some of these soothing devices are downright dangerous and it is hard to find any benefit in them at all, especially those known as the "Pathways to Ruin:" alcoholism, drug addiction, attachment to gambling, sexual promiscuity and all kinds of unskillful association.

Some kinds of activities, beliefs and practices are more subtle forms of soothing. Some are not soothers as such, but can be used in that capacity. Examples are enjoying entertainment and sports, belief in sacred objects or superstition, and even the practice of meditation and noting "impermanence." All of these must be used properly and with circumspection so that their practice does not deviate from their true objective. If they are used merely to soothe the mind they must be used moderately, as means for temporary rest, but if they are used beyond that they become a form of attachment and so also lead to heedlessness.³

In short, happiness, success and virtue are like traps which may cause the unwary to fall into heedlessness.

People who attain happiness have a tendency to attach to it and put off rising up to do what needs to be done.

People who attain success have a tendency to stop and passively enjoy its fruits, or at least to slow down or slacken in their efforts.

People who advance in virtue have a tendency to become proud of and attached to the virtues they have attained,

and this attachment prevents them from advancing to higher levels of virtue.

For this reason the Buddha said that even a Noble One, a person who has attained transcendent insight, who rests with simply that level of attainment, will slow down in the practice and become a *pamādavihārī*, one who dwells in heedlessness.

This is why heedfulness is so important. The Blessed One constantly taught about the importance of being heedful, to constantly strive to train in higher levels, as exemplified in the stanza put forward at the beginning of this talk: *Tasmā hi tassa bhagavato sāsane* : “Thus, be one who is heedful, be humble, devoted to learning in the Teaching of the Blessed One day and night.”

In this world, many people who attain success in life, wealth, rank, riches and important positions, tend to become satisfied and deluded with those states, contenting themselves to merely sit back and bask in the fruits of their success. They use their wealth and rank as tools for exploiting or controlling others. Their wealth and power become poisons to their own lives and dangers to others. Such are heedless people.

When heedful people attain success, honors, awards, wealth and rank, they are not content to simply sit back and bask in their fruits, but look for ways to use their wealth and power as tools for constructive action and for

creating ever-increasing benefit. Even though they are born one person, in the span of their short lifetime they are able to create untold benefit for a great number of people. Such are heedful people.

Her Royal Highness the Princess Mother, Somdet Phrasrinagarindarā Paramarājajanānī was possessed of conduct that was clearly that of a heedful person, as can be seen from the injunction she often gave to those who were near her, “We should not forget ourselves, or become deluded, thinking we are clever or powerful. This kind of thinking arises from heedlessness, not from wisdom.” She also taught to use wealth and rank, which are only conventions, to help others out of suffering. Her Royal Highness adhered to these ideals, both in teaching others and in her own personal conduct.

Her Royal Highness the Princess Mother, Somdet Phrasrinagarindarā Paramarājajanānī had attained wealth and rank, but rather than simply basking in the fruits of her wealth and rank, she used them as vehicles for creating benefit and well-being for people all over the country. She conducted her duties with diligence and great sacrifice, an example of the proper relationship to rank and wealth, and a model of a heedful life.

These qualities are obvious to all the people, as can be seen from the incomparable faith and devotion that they have shown.

However, as all Buddhists well know, according to the Buddha's teachings, the highest kind of reverence is the reverence of practice, known as *paṭipattipūjā*. Her Royal Highness the Princess Mother, Somdet Phrasrinagarindarā Paramarājajanantī gave herself for the benefit of the Thai people so that they could lead good lives and use the things that she gave to them to improve their lives. In so doing the Thai people will have been preserving and sustaining the good intentions of Her Royal Highness the Princess Mother and realizing the goal that she aspired to.

Thus, all who wish to honor and revere Her Royal Highness the Princess Mother in the highest and most complete way should not stop at merely indulging in the fruits of her benefaction, which is the characteristic of a heedless person, but should make use of the energy they have received from her Royal projects to rise up. They should use the impetus they have received from Her Royal Highness' activities to make further benefit for their own lives and the good of the community, the society and the country as a whole.

We should reflect that "The country will prosper when the people are heedful;" "If the country is to progress the people must be heedful."

Her Royal Highness the Princess Mother, Somdet Phrasrinagarindarā Paramarājajanantī has helped us so that we will be strong enough to build our families, our communities and our country. She has helped us, so that

we can in turn help the community and the country. Her Royal Highness the Princess Mother was heedful, we also should be heedful.

Practicing in this way, the people will be both honoring and revering Her in the highest possible way and at the same time practicing according to the principle of heedfulness, and the country will progress in the right direction. These are the collective fruits of heedfulness.

May the power of this act of merit-making practiced by His Majesty, together with the meritorious actions made by people of all walks of life who have participated in this ceremony, bear fruit for Her Royal Highness the Princess Mother, Somdet Phrasrinagarindarā Paramarājajanantī. May she grow in the accomplishment of happiness as befits her status, in accordance with His Majesty's intentions.

In ending this Dhamma talk, the monks will now chant amidst this honored assembly as a further impetus for heedfulness.

Notes

(The actual talk was longer than this but I have cut out some of it to keep it brief. However, some of the parts that were cut out may be useful. Parts 1 and 2 were deleted from the main text; part 3 has been abbreviated to one paragraph.)

- 1 *Sati* works together with wisdom, especially that form of wisdom known as *sampajañña*. When wisdom knows and understands anything as good and beneficial, and conducive to progress, *sati* reflects on that and holds the attention to it. When wisdom knows and understands something to be bad and harmful, and to lead to degeneracy, *sati* reflects on that and keeps the mind from following it.
- 2 Moreover, the chances we have to do that which is good and beneficial, and whether and to what extent we are successful in it, is dependent on time. If we allow our time to pass by in vain we are missing our chance to do that which is good and beneficial. Conversely, if we allow ourselves to slip into that which is harmful or regressive, the passing of time means the amassing of evil and decline.
Moreover, the passing of time also means the change which naturally occurs according to causes and conditions, which manifests in our human lives as insecur-

ity and instability. All things, be they the things that surround us, the people around us, and even our own lives, are changing with time. For this reason, one who has mindfulness will be alert to the fact that he cannot afford to be heedless, to allow the time to pass in vain, but must diligently make effort to do that which should be done, to give up that which should be given up, to bolster that which should be bolstered and correct that which should be corrected; to prevent the conditions that are harmful and support those that are good; to avoid changes for the worse and work for changes for the better, which lead to prosperity and stability. How much one succeeds in this is dependent on one's wisdom and understanding of causes and conditions and the efficacy of one's efforts.

- 3 Some kinds of soothers do have some benefit if they are used properly and in moderation. For example, entertainment, music and sports are not harmful, dangerous or exploitative if used wisely. They serve not only as means of relaxation, but can be useful in other ways, such as for exercise or mental stimulation. However, they must be constrained to levels that are moderate.
Even religious belief on some levels is a form of soothing, as it is said: "Religion is the refuge of the mind." Believing in a God or in supernatural powers

can have a soothing or calming influence on the mind, but we must be very careful with such beliefs: if we become too attached to them, religion exceeds its original function of being a “resting place for the mind” and becomes a desire to find solace or power in external forces. Our mind becomes weak and irresponsible, it shirks problems. We must be wary of allowing religious belief to become a refuge of the mind that only drags it down into delusion and stagnation. Religion must instead be a mental refuge that lifts the mind up, providing people with a solid foundation from which to improve their lives.

In the same way, it is not only seeking refuge in supernatural forces that leads to heedlessness, but also seeking refuge in other people.

Even that which is noble and fine, which is connected with Dhamma practice toward higher qualities, can be used as a soother, and if not used moderately, can be a base for heedlessness to take root. For example, *samādhi*, which is a factor of the path of right practice and an important factor in realizing the objective of the Triple Training (*tisikkhā*), can lead to heedlessness if used simply as a tool for experiencing happiness and forgetting suffering or problems. It may reach the point that ancient yogis reached where they used concentration meditation as a kind of sport (*jhāmakīḷā*) as a soothing way to pass the time and not attending to the problems that remained unsolved in

the world. Even in the practice of insight development, if reflecting on impermanence leads to a release of stress and feelings of pleasure such reflection may become simply a means for soothing the mind. All kinds of dhamma practice, no matter how fine and noble, must be approached with moderation and used in the right way (*sammāpaṭipatti*), such as for a temporary rest and refreshment for the mind before setting out to practice further.

PEACE THROUGH FREEDOM AND HAPPINESS

Speech by

Ven. P. A. Payutto

Laureate of the 1994 UNESCO Prize for Peace Education
at the ceremony for the presentation of the Prize in Paris

December 20, 1994

สันติภาพ

เกิดจากอิสรภาพและความสุข

คำปราศรัยของ

พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต)

ผู้ได้รับรางวัลรางวัลการศึกษาเพื่อสันติภาพของยูเนสโก ประจำปี ๒๕๓๗

ในพิธีถวายรางวัลที่กรุงปารีส

๒๐ ธันวาคม ๒๕๓๗

PEACE THROUGH FREEDOM AND HAPPINESS

Speech by

Ven. P. A. Payutto

Laureate of the 1994 UNESCO Prize for Peace Education
at the ceremony for the presentation of the Prize in Paris
December 20, 1994

Forty-nine years ago, in 1945, with the end of World War II, the world witnessed the close of the greatest calamity ever experienced by mankind. In an effort to avoid the recurrence of such a catastrophe, the United Nations was established immediately after the war, with the primary objective of maintaining international peace and security. But almost as soon as it was founded, the Cold War began. Although the Cold War is now over, racial and religious conflicts have flared up in many areas of the planet, and environmental degeneration presents a major threat to human survival. Despite the resolution of some of the world's conflicts, genuine world peace and security are still far from being realized.

Human beings seem to be more inclined to conflict and violence than to peace: to break peace is evidently easier than to keep it. Conflict and war appear to be the norm and peace simply a temporary respite. However, this is not the inevitable state of affairs. Conflict arises in the mind, and it is there that it can be resolved.

In reality, we are our minds. When we allow our desire for material gains to grow unchecked, our fellow beings become adversaries and nature becomes an object to be exploited. In the wake of the belief that true happiness can only be attained through sensual gratification, we have developed extremely materialistic ways: competition and consumption have become the very rules of life and the dominant energies of our societies. We have become "consumers," devoted to a life-style of competition for consumption. But competition leads us into a state of permanent "cold war" with our neighbours, and a life of consumption puts us at odds with the environment. Lacking happiness within, we try to find it outside in sense pleasures. Lacking inner peace and security, we try to establish them through controlling and dominating others. Ethnic biases and sectarianism only intensify the conflict.

But human beings can be—and need to be—trained through education. It is this potential for development and creativity that is the real gift of being human. However, when education is out of balance, it only promotes our abilities to acquire material possessions and gratify the

senses: ignoring our true potential, it fails to develop our ability to be happy. Despite an increasing supply of pleasure-objects, happiness is on the wane.

The search for external happiness is contentious. It not only brings us into conflict with our neighbours but also wreaks havoc on the environment. Our efforts to obtain the external happiness have already begun to reduce the overall quality of our lives. Moreover, since such happiness is based solely on gratification, it increases our dependence on external pleasures, thereby depriving us of our freedom.

Conversely, a skilful and balanced education will train people to develop not only the skills to seek external objects to make them happy but also the ability to be happy within themselves. As they find it easier to be happy, so will their need for material wealth decrease, resulting in less exploitative attitudes. People who are happy within themselves tend to make others happy. Because their material gains are no longer the sole source of their happiness, they are able to share their gains with others. What was initially contentious happiness becomes a sharing and harmonious kind of happiness.

Our current moral education, perceiving the problems and conflicts caused by the unbridled struggle for happiness, teaches restraint based on awareness of human rights. We therefore live in societies where peace is enforced through restraint. But any ethic based on fear and obligation is negative and unreliable—its prohibitive

nature is inadequate. A genuine ethic, in contrast, is based on harmony and happiness. For those who experience inner peace and independent happiness, wealth and power lose their mere pleasure-giving or prestige value and become instead means to bring about well-being and happiness to fellow beings. Our time calls for such a positive ethic.

Much of our education tends to encourage a sense of taking and getting: children learn to see material things as objects to be attained. To counterbalance this trend, education, both at home and in school, should instil an appreciation of giving. The practice of giving tangibly teaches a happiness through giving and generates loving-kindness. Love means the desire for others to be happy. We learn to look at others as fellow beings, subject to the same joys and sorrows and the same laws of nature as we are. As giving satisfies our desire for the happiness of others, both parties will benefit and become happy. In this way, giving, which otherwise might be seen as a loss, becomes a gain, a cause for happiness. Only through such a harmonious happiness will our demands for other, more exploitative forms of happiness be mitigated, resulting in a reduction in social tensions.

There is a great difference between positive and negative ethics. Under a positive ethical system based on harmony and happiness, human ways of thinking will be changed. When we think of acquiring, all our interest is focused on the objects of our aspiration and other people

are seen as obstacles or means—as competitors or prey. But when we think of giving, our interest is focused on other people and we see them with understanding and compassion. Concepts central to the human condition such as equality and happiness are seen in a new light. In the competitive system which is based on acquiring, people see equality in terms of self-protection and they demand equal rights and opportunity to pursue personal interests. In a righteous democratic system, equality gives us the maximum opportunity to cooperate in realizing social unity and well-being. Just as contentious happiness turns into harmonious happiness, so contentious equality changes to harmonious equality.

On a higher level, human beings can be trained to generate an inner happiness independent of external material pleasures. The tacit assumption of improperly educated people that they can only be happy when they have material wealth causes them to direct their efforts outwards. This pursuit inevitably entails some stress and suffering. By directing our efforts more inward through practices such as skilful reflection and meditation, it is possible to find a subtler and more independent kind of happiness, born from calmness and understanding, which allows us to rise above exploitative actions.

Ultimately, human development leads to the full realization of truth and complete understanding of the interdependence of all things: our lives, society and physical environment. When the flow of our under-

standing is in harmony with the flow of reality, there is freedom. The characteristics of impermanence, conflict and conditionality—all common signs of this world—will no longer lead to stress, tension and suffering. The true nature of all things is realized and, by recognizing the interrelatedness of the individual, society and the ecosystem, we harmonize their interests.

While we are struggling for happiness, we fail to care and take time for others. Suddenly happiness becomes something lacking in our immediate present, something that's always waiting to be found in the future. In the family, in schools, at the work place—throughout society—a feeling of hunger prevails. Unhappy people spread unhappiness everywhere. The unhappiness of the human mind can be seen all too clearly in the general state of our societies.

Peace, quite literally, begins at home. We need to bring love and happiness back into the family, and bring care and mutual happiness back into the schoolroom, by teaching the harmonious happiness that all can share. Happy people will spread their happiness and so help to allay contention and conflict.

We should ask ourselves less what we could be getting and instead ask more what we could be doing for others. In the same way, we should become aware of what nature has given to us rather than relentlessly asking for more and more of its resources. We need to learn appreciation of how nature and those around us contribute to

our well-being. By developing these appreciative ways of thinking we will see care and mutual happiness giving rise to peace in our minds and in society. Such care and happiness coincide with a deeper understanding of the kinship of all beings before the law of nature. Thus, peace is ultimately realized through compassionate wisdom.

In any human relationship, we can make compromises with one another, and even go beyond compromises to harmony through love and friendship. But truth cannot be compromised. We can relate to truth only through knowledge and wisdom. Therefore, in dealing with truth, discussion and freedom of thought should be encouraged. A culture should be developed in which loving-kindness and cooperation are the standards for human relationship, while freedom and an uncompromising search for knowledge are the standards for our relationship with truth.

The human relationship with nature has in recent times largely been defined by a science which, under the influence of Western religion and philosophy, views man as separate from nature. The aim of such a science has long been to conquer and dominate nature and to manipulate it to our profit-oriented ends. Such an essentially hostile attitude, translated into actual exploitative practices through technology, has led to the serious environmental consequences we are facing today. Science must now take a turn for the better and lead civilization in a new direction. Knowledge must be sought not for its

exploitative value but for its ability to show us how to benefit from nature without damaging it. Technology must be given a more clearly defined role, in which the harmonious and sustainable coexistence of people, society and the environment are the goal.

All such changes must begin in the mind. They can only be achieved by the mind that enjoys inner peace, freedom and happiness. If we are to establish peace on this planet, we must develop inner peace by freeing ourselves from craving, lust for power and all contentious views. This entails the development of the individual—which brings us back to the task of education.

In initiating the Prize for Peace Education, UNESCO has taken a step forward in the cause of peace. It is a commendable effort. I understand that the prize is not merely in recognition of what certain individuals or organizations have done to bring forth peace. Let us be honest—such peace has not yet been achieved in our world. I see it rather as an incentive and encouragement for a concerted effort to achieve genuine peace. It is a call for further action towards winning the real prize: a truly peaceful world for mankind. The prize here awarded will really be won only when that goal has been realized.

สันติภาพ

เกิดจากอิสรภาพและความสุข

คำปราศรัยของ

พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต)

ผู้ได้รับถวายเป็นรางวัลการศึกษาเพื่อสันติภาพของยูเนสโก ประจำปี ๒๕๓๗

ในพิธีถวายเป็นรางวัลที่กรุงปารีส

๒๐ ธันวาคม ๒๕๓๗

สี่สิบเก้าปีล่วงมาแล้ว ใน พ.ศ. ๒๔๘๘ สงครามโลกครั้งที่สองได้สิ้นสุดลง เป็นการปิดฉากภัยพิบัติครั้งยิ่งใหญ่ที่สุดที่มนุษยชาติได้เคยประสบ ทันทิที่สงครามยุติก็ได้มีการจัดตั้งองค์การสหประชาชาติขึ้น อันเป็นความพยายามที่จะป้องกันมิให้มีภัยพิวาทที่ยิ่งใหญ่เช่นนั้นเกิดขึ้นอีก ดังที่ได้มีวัตถุประสงค์ข้อสำคัญ คือการดำรงรักษาสันติภาพและความมั่นคงระหว่างชาติ แต่แทบจะทันทีทันใดที่ได้มีการจัดตั้งองค์การสหประชาชาตินั้นขึ้นมา สงครามเย็นก็ได้เริ่มก่อตัวขึ้น ถึงแม้ว่าบัดนี้สงครามเย็นจะสิ้นสุดลงแล้ว แต่ความขัด

แย้งทางเชื้อชาติและศาสนาก็ได้ปะทุขึ้น ณ ดินแดนต่างๆ มากมายหลายแห่งในโลก หน้าที่ยังเกิดปัญหาเรื่องความเสื่อมโทรมของธรรมชาติแวดล้อม ที่กลายเป็นภัยคุกคามอย่างร้ายแรงต่อความอยู่รอดของมนุษย์ด้วย ถึงแม้ว่าความขัดแย้งต่างๆ ในโลกจะได้รับการแก้ไขเสร็จสิ้นไปได้บ้าง แต่สันติภาพและความมั่นคงปลอดภัยที่แท้จริงของโลกก็ยังไม่ห่างไกลจากความเป็นจริง

ดูเหมือนว่ามนุษย์จะมีความฝักใฝ่ใฝ่เพียงไปในทางที่จะก่อความขัดแย้งและความรุนแรง มากกว่าจะสร้างสรรค์สันติภาพ เห็นได้ชัดว่าการทำลายสันติภาพง่ายกว่าการรักษาสันติภาพ ดังปรากฏว่า การขัดแย้งและสงครามกลายเป็นปกติวิสัย ส่วนสันติภาพเป็นเพียงภาวะแทรกคั้นชั่วคราวอย่างไรก็ดี สภาพเช่นนี้มีใช้สิ่งทีหกล็กเลียงมิได้ ความขัดแย้งเกิดขึ้นที่ใจ และที่ใจนั้นแหละเราจะแก้ไขความขัดแย้งได้

โดยที่แท้แล้ว ตัวเราก็คือใจของเรานั้นเอง เมื่อเราปล่อยให้ความอยากได้ผลประโยชน์ในทางวัตถุขยายตัวเพิ่มขึ้นมาโดยไม่ได้ควบคุม เราจะมองเห็นเพื่อนมนุษย์เป็นปฏิปักษ์และมองเห็นธรรมชาติเป็นวัตถุที่จะเอามาใช้หาประโยชน์ ยิ่งเมื่อมีความเชื่อว่า ความสุขที่แท้จะลุดึงได้ด้วยการบำรุงบำเรอความสุขทางเนื้อหนัง เราก็ได้พัฒนาวิถีชีวิตแบบวัตถุ

นิยมสุดโต่งขึ้นมา ทำให้การแข่งขันและการบริโภคนกลายเป็นแบบแผนของการใช้ชีวิตและเป็นทีหุ่มเทพลังงานของสังคมมนุษย์ได้กลายเป็น“นักบริโภค” ผู้อุทิศตัวให้แก่วิถีชีวิตแห่งการแข่งขันเพื่อการบริโภค แต่การแข่งขันนั้นได้ทำให้เรตคอยู่ในภาวะของการมี“สงครามเย็น”อย่างถาวรกับเพื่อนบ้านของเรา และวิถีชีวิตแบบนักบริโภคก็ทำให้เราเกิดปัญหากับสภาพแวดล้อม เมื่อไม่มีความสุขอยู่ข้างในเราก็พยายามแสวงหาความสุขจากข้างนอก โดยการเสพสิ่งบำรุงบำเรอความสุขทางเนื้อหนัง เมื่อไม่มีสันติภาพและความมั่นคงภายในจิตใจ เราก็พยายามที่จะสร้างมันขึ้นมาด้วยการไปบังคับควบคุมและข่มขี่ครอบงำผู้อื่น นอกจากนั้น การแบ่งแยกเชื้อชาติผิวพวกเผ่าพันธุ์ก็ยิ่งทำให้ความขัดแย้งนั้นทวีความรุนแรงมากขึ้น

แต่มนุษย์เป็นสัตว์ที่ฝึกได้ และจำเป็นจะต้องได้รับการฝึกฝนพัฒนาด้วยการศึกษา ศักยภาพในการเป็นสัตว์ที่ฝึกได้ และสามารถกระทำการที่สร้างสรรค์นี้แหละ ที่เป็นพรพิเศษของความเป็นมนุษย์อย่างไรก็ตาม เมื่อการศึกษาขาดดุลยภาพ การศึกษานั้นก็ได้แต่ส่งเสริมความสามารถของมนุษย์ในการที่จะแสวงหาวัตถุสิ่งเสพมาบำรุงบำเรออินทรียสัมผัส การศึกษานั้นละเลยศักยภาพที่แท้จริงของเรา ทำให้เรามีได้

พัฒนาความสามารถที่จะมีความสุข แม้ว่าวัตถุสิ่งเสพต่าง ๆ จะมีจำนวนเพิ่มพูนล้นเหลือมากขึ้น แต่ความสุขกลับลดน้อยลง การหาความสุขภายนอกอย่างนั้นประกอบด้วย การแก่งแย่งช่วงชิง ซึ่งไม่เพียงแต่จะทำให้เราเกิดความขัดแย้งกับเพื่อนมนุษย์เท่านั้น แต่ความเพียรพยายามของเราในการหาความสุขแบบนั้น ยิ่งก่อให้เกิดความเสื่อมสลายแก่สภาพแวดล้อมอีกด้วย และคุณภาพชีวิตโดยรวมของเราก็ได้เริ่มถูกบ่อนทำลายลงไป ยิ่งกว่านั้น เนื่องจากความสุขแบบนี้ต้องขึ้นต่อการเสพวัตถุเพียงอย่างเดียว จึงทำให้เราต้องฝากความสุขไว้กับวัตถุบำรุงบำเรอภายนอกมากยิ่งขึ้น แล้วก็ทำให้เราสูญเสียอิสรภาพ

ในทางตรงข้าม การศึกษาที่เป็นกุศลและมีคุณภาพ จะฝึกฝนมนุษย์ให้พัฒนาความสามารถ มิใช่เพียงในการที่จะแสวงหาวัตถุมาเสพเท่านั้น แต่ให้เขาพัฒนาความสามารถที่จะมีความสุขด้วย เมื่อเราเป็นคนที่มีความสุขง่ายขึ้น ความต้องการวัตถุมาเสพก็ลดน้อยลงไป ทำให้ทัศนคติในการแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัวพลอยลดน้อยลงไปตาม คนที่มีความสุขอยู่ข้างในแล้วก็มีจิตใจโน้มโน้มไปในทางที่จะช่วยทำให้คนอื่นมีความสุข ในเมื่อวัตถุบำรุงบำเรอต่าง ๆ มิใช่เป็นช่องทางเดียวที่จะทำให้เขามีความสุข เขาก็สามารถแบ่งปันวัตถุ

เหล่านั้นให้ผู้อื่นได้ ความสุขที่แต่ก่อนนี้เป็นแบบแก่งแย่งช่วงชิง ก็เปลี่ยนมาเป็นความสุขแบบเผื่อแผ่และประสานกลมกลืน

ในด้านจริยธรรม จริยศึกษาของเราในปัจจุบันได้เห็นตระหนักรู้ว่า ปัญหาและความขัดแย้งต่าง ๆ เกิดจากการแข่งขันทะยานหาความสุขกันอย่างไม่มีการขอบเขต จึงสอนคนให้รู้จักควบคุมตนเองโดยไม่ล่วงละเมิด "สิทธิมนุษยชน" ของคนอื่น เพราะฉะนั้น เราจึงมีชีวิตอยู่ในสังคมที่รักษาความสงบไว้ได้ด้วยการวางกฎเกณฑ์ข้อบังคับ แต่จริยธรรมใดก็ตามที่ต้องใช้ความกลัวและความจำใจจำยอมเป็นพื้นฐาน ย่อมเป็นจริยธรรมที่ไม่อาจวางใจได้ จริยธรรมที่มีลักษณะแบบห้ามสั่งบังคับนั้นเป็นจริยธรรมที่ไม่เพียงพอ ในทางตรงข้าม จริยธรรมที่แท้จริงต้องมีพื้นฐานมาจากความประสานกลมกลืนและความสุข คนเหล่าใดมีสันติภายในจิตใจและมีความสุขที่เป็นอิสระ คนเหล่านั้นย่อมไม่ลุ่มหลงเอาทรัพย์สินและอำนาจเป็นเครื่องบำรุงบำเรอเสริมความยิ่งใหญ่ของตน แต่ทรัพย์สินและอำนาจนั้นจะกลายเป็นเครื่องมือสำหรับใช้สร้างสรรค์ประโยชน์สุขแก่เพื่อนมนุษย์ จริยธรรมในทางสร้างเสริมเช่นนี้แหละคือสิ่งที่ต้องการในยุคสมัยปัจจุบันของพวกเรา

การให้การศึกษามาแล้วส่วนใหญ่มักเป็นไปในทางที่จะสนับสนุนให้เกิดความรู้สึกอยากได้อะไรอยากเอา เด็ก ๆ

ร่ำเรียนกันไปในแนวทางที่จะมองหาวัตถุบำรุงบำเรอเป็นจุดหมาย เราจะต้องปรับให้เกิดความสมดุลในเรื่องนี้ โดยการศึกษทั้งที่บ้านและที่โรงเรียน ควรจะต้องปลูกฝังจิตสำนึกในการให้ การฝึกให้รู้จักให้จะสอนเด็กให้เกิดมีความสุขจากการให้ และก่อให้เกิดเมตตาธรรม เมตตาหรือความรักนี้หมายถึงความปรารถนาที่จะให้คนอื่นมีความสุข ด้วยการศึกษอย่างนี้ เราจะรู้จักมองคนอื่นเป็นเพื่อนมนุษย์ ที่ร่วมสุขร่วมทุกข์ตกอยู่ภายใต้กฎธรรมชาติเช่นเดียวกับเรา เนื่องจากการให้เป็นการสนองความต้องการของเราที่อยากเห็นคนอื่นมีความสุข ทั้งสองฝ่าย คือทั้งเราและเขา หรือทั้งผู้ให้และผู้รับ จึงต่างก็เป็น“ผู้ได้”และมีความสุขด้วยกัน โดยนัยนี้การให้ซึ่งตามธรรมชาติถือว่าเป็น“การเสีย” ก็กลับกลายเป็น“การได้” ซึ่งทำให้เกิดความสุข ด้วยความสุขแบบประสานเช่นนี้ ความต้องการหาความสุขแบบเห็นแก่ตัวต่างๆ ก็จะลดน้อยลง ทำให้ความตึงเครียดในสังคมลดน้อยลงไปด้วย

จริยธรรมแบบพอใจ กับจริยธรรมแบบจำใจ มีความแตกต่างกันมาก เมื่อเข้ามาในจริยธรรมแห่งความเอื้อประสานและความสุข วิธีคิดของเราจะเปลี่ยนไป เมื่อตั้งจิตคิดจะเอา เราจะมองคนอื่นเป็นคู่แข่งหรือเป็นเหยื่อ แต่เมื่อคิดจะให้ เราจะมองเขาด้วยความเข้าใจและเกิดความเมตตา

กรุณา ความเข้าใจความหมายของถ้อยคำต่างๆ ที่สำคัญต่อชีวิตของคน เช่น คำว่า ความเสมอภาค และความสุข เป็นต้น ก็เปลี่ยนไป เมื่ออยู่ในระบบแข่งขัน คนจะมองความหมายของความเสมอภาคในแง่ของการปกป้องตัวเอง และเรียกร้องสิทธิและโอกาสที่เท่าเทียมกันในการแสวงหาผลประโยชน์ให้แก่ตนแต่ในระบบประชาธิปไตยที่ถูกต้องตามธรรมความเสมอภาคกลายเป็นภาวะที่ช่วยให้เราเกิดมีโอกาสมากที่สุด ที่จะร่วมมือสร้างสรรค์เอกภาพและประโยชน์สุขให้แก่สังคม ความสุขแบบแก่งแย่งแบ่งแยก กลายมาเป็นความสุขแบบประสานกลมกลืนกันได้ฉันทิ ความเสมอภาคแบบแก่งแย่งแข่งขัน ก็เปลี่ยนมาเป็นความเสมอภาคแบบประสานกลมกลืนซึ่งกันและกันได้ฉันทิ

ในระดับที่สูงขึ้นไปกว่านั้น มนุษย์สามารถฝึกฝนพัฒนาตนให้รู้จักสร้างความสุขภายในขึ้นได้ โดยไม่ต้องพึ่งพาวัตถุบำรุงบำเรอความสุขจากภายนอก การศึกษาที่ไม่ถูกต้อง ทำให้คนเกิดความหลงผิดคิดไปว่า เขาก็มีความสุขได้ ก็ต่อเมื่อมีวัตถุเสพ จึงทำให้เขานำเอาเรี่ยวแรงความเพียรพยายามออกไปใช้ข้างนอก การพยายามหาความสุขจากภายนอกแบบนี้ ย่อมต้องมีความเครียดและความทุกข์แฝงมาด้วยอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ แต่ถ้าเรานำเอาความเพียร

พยายามนั้นเข้ามาใช้ข้างในให้มากขึ้นบ้าง โดยนำเพ็ญข้อปฏิบัติต่างๆ เช่น การรู้จักมนสิการและการทำจิตภาวนา เราก็คงจะได้พบกับความสุขแบบที่ประณีตและเป็นอิสระมากกว่า ซึ่งเป็นความสุขที่เกิดจากจิตอันนิ่งสงบและปัญญาที่รู้ความจริง แล้วความสุขแบบนี้ก็จะช่วยให้เราหลุดพ้นไปจากการกระทำทั้งหลายที่เป็นการเบียดเบียนและเห็นแก่ตัว

ในขั้นสูงสุด การพัฒนาคนจะนำไปสู่การรู้แจ้งสัจธรรมและความเข้าใจทั่วตลอดถึงความสัมพันธ์อันอาศัยกันและกันของสิ่งทั้งหลายทั้งปวง ทั้งชีวิตของเรา ทั้งสังคม และสิ่งแวดล้อมรอบตัว เมื่อปัญญารู้แจ้งสอดคล้องกับสัจธรรมแล้ว ก็จะเกิดความหลุดพ้นเป็นอิสระ และเมื่อนั้น สภาวะแห่งความไม่เที่ยง เป็นทุกข์ และเป็นไปตามเหตุปัจจัยของสิ่งทั้งหลายอันเป็นสามัญลักษณ์ะของสังขารทั้งปวงในโลกนี้ ก็จะไม่สามารถก่อให้เกิดความเครียด ความกดดัน รุนแรงวายใจ และความทุกข์ แก่เราได้อีกต่อไป นี่ก็คือการรู้แจ้งถึงสภาวะที่เป็นจริงของสิ่งทั้งหลายทั้งปวง และด้วยการตระหนักรู้ถึงความสัมพันธ์เนื่องอาศัยกันของสิ่งทั้งหลายทั้งปวง เราก็จะประสานประโยชน์ของทุกฝ่าย คือทั้งบุคคล สังคม และระบบนิเวศ ให้กลมกลืนและเกื้อกูลซึ่งกันและกัน

เมื่อเรามัวแต่รุนแรงวายหาความสุข เราก็ไม่มีเวลาให้แก่ผู้

อื่น พร้อมกันนั้นความสุขก็กลายเป็นสิ่งที่เราขาดแคลนอยู่ตลอดเวลา ไม่มีในปัจจุบัน แต่รออยู่ข้างหน้า ต้องคอยตามหาด้วยความหวังว่าจะได้ในอนาคต ดังปรากฏว่าอาการวิหิงระหายความสุขนี้แพร่ระบาดไปทั่วไม่ว่าจะในครอบครัวก็ตาม ในโรงเรียนก็ตาม ที่ทำงานก็ตาม ทั่วสังคมไปหมด สภาพจิตใจที่ขาดแคลนความสุขอย่างนี้ เป็นกันอยู่ดาษดื่นปรากฏให้เห็นทั่วไปในสังคมของเราทุกวันนี้

ความสงบเริ่มที่บ้าน เราจะต้องนำความรักและความสุขคืนมาให้แก่ครอบครัว นำความเอื้ออาทรและความสุขที่แบ่งปันได้คืนมาให้แก่โรงเรียน โดยสอนให้คนรู้จักความสุขแบบประสานที่ทุกคนมีส่วนร่วม คนมีความสุขก็จะแผ่ขยายระบายความสุขของตนออกไปแก่คนรอบข้าง และช่วยบรรเทาความขัดแย้งแก่งแย่งชิงดีกัน

จงถามตนเองให้น้อยลงว่า ฉันจะได้อะไร และจงถามตนเองให้มากขึ้นว่า ฉันจะทำอะไรเพื่อผู้อื่นได้บ้าง ในทำนองเดียวกัน พึงมองเห็นคุณประโยชน์ที่ธรรมชาติได้ให้แก่เรา แทนที่จะเรียกร้องเอาจากมันมากยิ่งขึ้นไปอย่างไม่รู้จักหยุดหย่อน พึงเรียนรู้ด้วยใจชื่นชมโดยมีจิตสำนึกมองเห็นคุณค่าที่ธรรมชาติและผู้คนที่อยู่รอบข้างเรา ได้ช่วยเหลือเกื้อกูลให้เรามีชีวิตเป็นอยู่ด้วยดีในบัดนี้ ด้วยการฝึกฝนพัฒนาวิถีคิด

แบบกตัญญูรู้สำนึกคุณอย่างนี้ ความเอื้ออาทรและความสุขแบบประสานก็จะก่อให้เกิดสันติสุขขึ้น ทั้งที่ใจและในสังคม ความเอื้ออาทรและความสุขเช่นนั้นจะประสานสอดคล้องกับความรุ้ความเข้าใจที่หยั่งซึ่งลงไปถึงความเป็นเพื่อนร่วมสุขร่วมทุกข์กันของสรรพสัตว์ต่อหน้ากฎธรรมชาติ ในขั้นสุดท้ายเราจะบรรลุสันติภาพได้ก็ด้วยปัญญาที่ประกอบด้วยกรุณา ดังกล่าวมานี้

ในความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ เราสามารถประนีประนอมกันได้ แม้แต่จะก้าวพ้นการประนีประนอมไปสู่ความประสานกลมกลืนกันด้วยอาศัยความรักและเมตริก็ได้ แต่เราไม่สามารถประนีประนอมกับสังขธรรมหรือความจริงได้ เราจะสัมพันธ์กับความจริงหรือสังขธรรมนั้นได้ก็ด้วยความรู้และปัญญาเท่านั้น เพราะฉะนั้น ในการเกี่ยวข้องกับความจริง จึงควรจะต้องส่งเสริมการสักจณาและเสรีภาพในทางความคิด เราควรพัฒนาให้มีวัฒนธรรม ที่ความรักใคร่เมตริและการร่วมมือกันเป็นมาตรฐานแห่งความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ แต่พร้อมนั้นก็ให้เสรีภาพและการแสวงหาความรู้อย่างไม่ต้องประนีประนอมกัน เป็นมาตรฐานสำหรับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสังขธรรม

๕๕ ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติในยุคสมัยที่

ผ่านมานี้ โดยส่วนใหญ่ได้ถูกกำหนดโดยวิทยาศาสตร์ ซึ่งได้รับอิทธิพลจากศาสนาและปรัชญาของตะวันตก ซึ่งทำให้มุมมองมนุษย์แตกต่างหากจากธรรมชาติ วัตถุประสงค์ของวิทยาศาสตร์ก็คือการที่จะพิชิตและครอบครองธรรมชาติ แล้วนำเอาธรรมชาติมาจัดสรรสนองความต้องการในการหาผลประโยชน์ของมนุษย์ ทศนคติแบบที่เป็นปฏิปักษ์ต่อธรรมชาติเช่นนี้ ซึ่งได้ปรับแปรออกเป็นปฏิบัติการในเชิงหาผลประโยชน์แบบเห็นแก่ตัวโดยอาศัยเทคโนโลยี ได้ก่อให้เกิดผลร้ายแก่สภาพแวดล้อมอย่างร้ายแรงดังที่เราประสบอยู่ทุกวันนี้ ถึงเวลาแล้วที่วิทยาศาสตร์จะต้องกลับตัว เปลี่ยนท่าที และนำอารยธรรมให้ก้าวหน้าไปในทิศทางใหม่ มนุษย์จะต้องแสวงหาความรู้ มิใช่เพื่อมุ่งแต่จะหาผลประโยชน์อย่างเห็นแก่ตัว แต่จะต้องแสวงหาความรู้เพื่อเอามาเป็นประทีปส่องช่วยชี้ช่องทางให้เรามองเห็นวิธีที่จะได้ประโยชน์จากธรรมชาติโดยไม่ต้องทำร้ายมัน เทคโนโลยี จะต้องได้รับการกำหนดบทบาทให้ชัดเจนมากขึ้น โดยมุ่งที่จะใช้เป็นเครื่องช่วยให้มนุษย์ สังคม และสิ่งแวดล้อม ดำรงอยู่ร่วมกันได้อย่างยั่งยืนและประสานกลมกลืน

ความเปลี่ยนแปลงทั้งหมดนี้ต้องเริ่มที่ใจ ใจที่จะทำการเปลี่ยนแปลงนี้ได้สำเร็จ ก็คือจิตใจที่เข้าถึงความสงบ

อิสรภาพและความสุขภายใน หากเราหวังจะสถาปนาสันติภาพในโลกนี้ให้สำเร็จ เราจะต้องฝึกฝนพัฒนาตนเองให้สามารถประสบสันติสุขภายในและความสุขที่เป็นอิสระ ด้วยความหลุดพ้นจากความใฝ่ทะยานหาสิ่งเสพบำเรอสุข ความใฝ่แสวงอำนาจ และบรรดาทิวฏฐิที่ก่อให้เกิดความแก่งแย่งและแบ่งแยกทั้งหลาย ภาวะนี้จะสำเร็จได้ก็ต้องมีการฝึกฝนพัฒนาบุคคล ซึ่งก็คือภารกิจของการศึกษา

นอกจากนี้ การริเริ่มให้รางวัลการศึกษาเพื่อสันติภาพของยูเนสโก นับว่าเป็นการเดินหน้าไปอีกก้าวหนึ่ง ในการสร้างสรรค์สันติภาพ ถือได้ว่าเป็นความเพียรพยายามที่น่าชื่นชม ข้าพเจ้าเข้าใจว่า รางวัลนี้มีชื่อเสียงขึ้นเพียงเพื่อเป็นการยอมรับในผลสำเร็จที่บุคคลหรือองค์กรใดก็ตามได้กระทำแล้ว ในการสร้างสรรค์สันติภาพ เพราะเราจะต้องยอมรับความจริงว่า สันติภาพเช่นนั้น ยังหาได้เกิดมีขึ้นในโลกแต่อย่างใดไม่ แต่รางวัลนี้คงจะเป็นสิ่งกระตุ้นเตือนใจ และส่งเสริมให้เรามาเพียรพยายามร่วมแรงร่วมใจกัน ในอันที่จะสร้างสันติภาพที่แท้จริงให้สำเร็จ รางวัลนี้เป็นประดุจเสียงร่ำร้องเชิญชวนให้มากระทำการทุกอย่างยิ่งขึ้นไป เพื่อให้ได้มาซึ่งรางวัลที่แท้จริง คือโลกที่มีสันติสุขสำหรับมวลมนุษย์ รางวัลที่มอบให้ในวันนี้ จะได้รับจริงก็ต่อเมื่อโลกมีสันติภาพอย่างจริงแท้ดังได้กล่าวนั้น